

Nr 200.

Ankom till riksdagens kansli den 2 juni 1930 kl. 1 e. m

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e och 4:e avd.)

Uti den till riksdagen den 3 januari 1930 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1930/1931 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln föreslagit riksdagen (punkt 9 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag) att, i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlåtas i ämnet, till bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1930/1931 beräkna ett extra reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 14 mars 1930 dagtecknad proposition, nr 255, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels till bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

dels ock medgiva, att av nämnda anslag må bestridas utgifter för avveckling enligt av departementschefen i sagda statsrådsprotokoll förordade grunder av arbetslösheten å Seskarö.

Beträffande utredningen i ämnet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

Anslag till bekämpande av arbetslösheten.

Av 1922 års riksdag beviljades, i anledning av den på socialdepartementets föredragning avlätna propositionen nr 11, för bekämpande av arbetslösheten *dels* på tilläggsstat för nämnda år reservationsanslag till sammanlagt belopp av 85,000,000 kronor, *dels ock* på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 ett reservationsanslag å 5,000,000 kronor. Härförutom anvisades, med bifall till den på kommunikationsdepartementets föredragning avlätna propositionen nr 12, för liknande ändamål på tilläggsstat för år 1922 under titeln »Utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» ett reservationsanslag å 5,000,000 kronor att utgå av lånemedel.

I statsverkspropositionen till 1923 års riksdag (femte huvudtiteln, punkt 20) anförde dåvarande chefen för socialdepartementet, bland annat, att det

enligt hans mening icke vore möjligt att vid tiden för nämnda propositions avlåtande göra några fullt tillförlitliga beräkningar angående arbetsmarknads läge under den då återstående delen av vintern 1922—1923 och än mindre angående dess förändringar under hela budgetåret 1923/1924. Han anhöll därför att senare under 1923 års riksdag få förelägga Kungl. Maj:t förslag i förevarande ämne. Emellertid syntes honom nödig försiktighet bjuda att i avbidan på frågans slutliga behandling å riksstaten beräkna ett anslag för arbetslöshetens bekämpande å förslagsvis 5,000,000 kronor.

Med bifall till den av föredragande departementschefen sålunda gjorda hemställan föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att i avvaktan på den proposition, som kunde komma att avlätas i ämnet, för bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1923/1924 beräkna ett extra reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Efter det departementschefen sedermera i skrivelse den 28 april 1923 anmodat statens arbetslöshetskommission att avgiva förslag rörande den framställning till riksdagen i nu ifrågavarande ärende, vartill då rådande förhållanden gäve anledning, avgav kommissionen den 11 maj 1923 det sålunda begärda utlåtandet. I detta utlåtande framlade kommissionen en beräkning över tillgångar och utgifter å anslaget för bekämpande av arbetslösheten intill utgången av budgetåret 1923/1924. På grundval av denna beräkning anförde kommissionen, att den icke funne det erforderligt, att av 1923 års riksdag begärdes något anslag för bekämpande av arbetslösheten.

I skrivelse den 17 maj 1923, nr 233, gav Kungl. Maj:t sedermera riksdagen tillkänna, att Kungl. Maj:t icke komme att till 1923 års riksdag avlåta proposition i det under punkt 20 i femte huvudtiteln av statsverkspropositionen för nämnda år omförmälda ärendet angående anslag för budgetåret 1923/1924 för bekämpande av arbetslösheten, i följd varav medel för berörda ändamål ej vidare behövde beräknas å staten för nämnda budgetår.

Emellertid hade Kungl. Maj:t i proposition den 4 maj 1923, nr 230, på socialdepartementets föredragning föreslagit riksdagen medgiva, att för vidtagande av åtgärder till lindrande av nöden bland vissa arbetslösa järnbruksarbetare finge av femte huvudtitelns allmänna besparingsfond tagas i anspråk ett belopp av förslagsvis 70,000 kronor.

Denna proposition blev av riksdagen bifallen (riksdagens skrivelse nr 206).

Ytterligare är att nämna, att riksdagen, i anledning av ett i 1923 års statsverksproposition på kommunikationsdepartementets föredragning framställt förslag, för sådana arbeten för telegrafverkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks räkning, vilka kunde påkallas för bekämpande av arbetslösheten, för budgetåret 1923/1924 anvisade ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor att utgå av lånemedel (riksdagens skrivelse nr 295).

För budgetåret 1924/1925 gjorde arbetslöshetskommissionen icke hemställan om anvisande av något ytterligare anslag för bekämpande av arbetslösheten. I anslutning härtill begärde Kungl. Maj:t icke något anslag för ifrågavarande ändamål för nämnda budgetår.

I proposition till 1924 års riksdag, nr 113, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att för färdigställande av vissa utav Norrlands statsarbeten påbörjade arbetsföretag finge användas, intill ett belopp av 1,750,000 kronor, de av 1922 års riksdag för bekämpande av arbetslösheten beviljade reservationsanslagen.

Detta förslag blev av riksdagen bifallet (riksdagens skrivelse nr 128).

I en annan till 1924 års riksdag avlåten proposition (nr 229) föreslog Kungl. Maj:t sedermera riksdagen medgiva, att för färdigställande av vissa utav Södra Sveriges statsarbeten påbörjade arbetsföretag finge användas, intill ett belopp av 1,350,000 kronor, de nyssnämnda, av 1922 års riksdag beviljade reservationsanslagen.

Jämväl detta förslag blev av riksdagen bifallet (riksdagens skrivelse nr 294).

I skrivelse den 9 december 1924 uttalade sig arbetslöshetskommissionen angående behovet av medel till arbetslöshetens bekämpande under budgetåret 1925/1926. Kommissionen anförde därvid, att behållningen å de anslag, som av 1922 års riksdag anvisats för ifrågavarande ändamål, den 1 november 1924 utgjort 8,264,000 kronor. Då kostnaderna för kommissionens verksamhet under de tio första månaderna av år 1924 uppgått till omkring 4,220,000 kronor och totalkostnaderna under nämnda år sannolikt icke komme att överstiga 5 miljoner kronor, syntes det kommissionen vara grundad anledning antaga, att de medel, varöver kommissionen förfogade, skulle förslå till finansierandet av hjälpverksamhetens kostnader första halvåret 1926. På grund härav funne kommissionen det icke påkallat att hemställa om utverkande hos 1925 års riksdag av ytterligare anslag till arbetslöshetens bekämpande.

Med hänsyn till vad kommissionen sålunda uttalat anförde föredragande departementschefen i statsverkspropositionen till *1925 års riksdag* (femte huvudtiteln, sid. 37), att han ansåge sig icke böra föreslå Kungl. Maj:t att av riksdagen äska något nytt anslag till arbetslöshetens bekämpande. I enlighet härmed begärde Kungl. Maj:t icke något anslag till ändamålet för budgetåret 1925/1926.

I proposition till *1926 års riksdag*, nr 213, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1926/1927 anvisa ett extra reservationsanslag av 8,000,000 kronor.

Sistnämnda proposition bifölls av riksdagen (riksdagens skrivelse nr 344).

I proposition till *1927 års riksdag*, nr 236, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1927/1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 5,000,000 kronor. Förslaget grundade sig på framställning av arbetslöshetskommissionen i skrivelse den 24 november 1926 ävensom på en av kommissionen avgiven, den 15 februari 1927 dagtecknad promemoria.

Med bifall till propositionen beviljade 1927 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 270) för budgetåret 1927/1928 till bekämpande av arbetslösheten ett extra reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

I proposition till *1928 års riksdag*, nr 161, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1928/1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 3,000,000 kronor. Förslaget grundade sig på framställning av arbetslöshetskommissionen i skrivelser den 17 november 1927 och den 17 februari 1928.

Med bifall till propositionen beviljade 1928 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 370) för budgetåret 1928/1929 till bekämpande av arbetslösheten ett extra reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

I proposition till *1929 års riksdag*, nr 210, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,800,000 kronor. Förslaget grundade sig på framställningar av arbetslöshetskommissionen i skrivelser den 26 november 1928 och den 18 februari 1929. I förstnämnda skrivelse framlade kommissionen en beräkning över tillgångar och skulder å tidigare beviljade anslag för samma ändamål ävensom en uppskattning av medelsbehovet för nu innevarande budgetår. På grundval av denna beräkning anförde kommissionen, att av de till buds stående medlen för bestridande av de med hjälpverksamheten förenade kostnaderna ett belopp av omkring 2,750,000 kronor skulle kunna förväntas

den 1 juli 1929 återstå och alltså bliva disponibelt för budgetåret 1929/1930. Beträffande frågan om erforderliga medel för sistnämnda budgetår uttalade kommissionen, att man syntes hava anledning förmoda, att den senare tidens gynnsamma utveckling på arbetsmarknaden och det ekonomiska området i övrigt även komme att fortfara under nämnda budgetår. Kommissionen ansåge sig därför kunna räkna med något minskad arbetslöshet och sålunda även med lägre kostnader under budgetåret 1929/1930 i förhållande till närmast föregående budgetår. Kommissionen föreslog, med utgångspunkt från nämnda antagande, en sänkning av de för sistnämnda budgetår beräknade kostnaderna, 5,050,000 kronor, med 300,000 kronor till 4,750,000 kronor. Jämlikt denna beräkning skulle alltså utöver de medel, som förväntades återstå den 1 juli 1929, krävas ytterligare 2,000,000 kronor. Med hänsyn dels till osäkerheten vid bedömande av arbetsmarknadens framtida gestaltning samt till behovet av medel, som kunde i verksamheten användas som rörelsekapital för att tagas i anspråk för inventarier, utestående fordringar m. m., dels ock å andra sidan till framlagt förslag om medgivande att för ifrågavarande ändamål använda 500,000 kronor av för särskilda ändamål reserverade medel, ansåg kommissionen, att behovet av nytt anslag för budgetåret 1929/1930 borde uppskattas till 3,000,000 kronor. Denna uppskattning grundade sig på den förutsättningen, att hjälpverksamheten komme att bedrivas efter ungefärligen oförändrade grunder.

Vid den förberedande anmälan till 1929 års statsverksproposition av förevarande ärende anförde departementschefen, att ifrågasatta höjningar av vissa till skogsavdikning m. m. avsedda anslag komme att beträffande belastningen å förevarande anslag möjliggöra en minskning, som departementschefen uppskattade till 200,000 kronor. Departementschefen ansåg därför, att anslaget icke behövde beräknas till större belopp än 2,800,000 kronor. I enlighet med vad departementschefen sålunda förordat beräknades också i riksstaten ett anslag på sistnämnda belopp till bekämpande av arbetslösheten för innevarande budgetår.

I förberörda skrivelse den 18 februari 1929 anförde kommissionen sedermera, att tillgängliga uppgifter om konjunkturläget och jämväl eljest kända förhållanden syntes giva fog för det antagandet, att arbetsmarknaden även skulle under den närmaste framtiden utveckla sig i gynnsam riktning. Ur allmän arbetslöshetssynpunkt intoge egentligen endast Norrbottens län en särställning. Kommissionen ansåge sig emellertid, om man undantog Nedertorneå socken och det med förhållandena därstädes förbundna Seskaröproblemet, icke hava anledning ifrågasätta vidtagandet av några särskilda åtgärder för att bispringa kommuner eller arbetslösa i nämnda län.

Vidare hade kommissionen i skrivelsen den 18 februari 1929 vidtagit vissa jämkningar i beräkningen av medelsbehovet, därvid kommissionen anslöt sig till den av departementschefen i statsverkspropositionen uttalade uppfattningen, att medelsbehovet kunde begränsas till 2,800,000 kronor. Detta resultat grundade kommissionen därpå, att till följd av vissa närmare angivna omständigheter kommissionen ansett sig kunna beräkna den blivande behållningen å

redan beviljade medel vid utgången av budgetåret 1928/1929 till ett belopp, som med 465,000 kronor överstege den summa, varpå kommissionens tidigare framlagda beräkningar slutade i motsvarande hänseende. Denna ökning i den väntade medelstillgången hade kommissionen tänkt sig disponerad så, att statsanslaget för budgetåret 1929/1930 skulle minskas på nyss angivna sätt med 200,000 kronor och att den beräknade medelsreserven för sistnämnda budgetår skulle ökas med 265,000 kronor.

I förberörda proposition nr 210 till 1929 års riksdag framhöll departementschefen, att vad kommissionen sålunda anfört visserligen skulle kunna anses utgöra anledning att ytterligare något nedsätta det anslag, som borde begäras av riksdagen för budgetåret 1929/1930. Med hänsyn till vikten av att ifrågasvara anslag tillmättes så, att hjälpverksamheten med säkerhet kunde upprätthållas i den omfattning, som kunde befinnas nödvändig, ansåg departementschefen sig dock böra tillstyrka kommissionens förslag, enligt vilket anslaget skulle bestämmas till det av honom i statsverkspropositionen beräknade beloppet, 2,800,000 kronor.

Med bifall till den i enlighet härmed gjorda framställningen beviljade 1929 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 272) för budgetåret 1929/1930 till bekämpande av arbetslösheten ett extra reservationsanslag av 2,800,000 kronor.

Gällande författningsbestämmelser angående statsbidrag till arbetslöshets hjälp äro sammanfattade i en kungörelse av den 7 juli 1922 (nr 419), som länder till efterrättelse tills vidare, så länge anslag till ifrågasvarande ändamål utgår. I denna kungörelse gjordes viss ändring genom kungörelse den 22 juni 1928 (nr 214). Ändringen avsåg väsentligen viss av Kungl. Maj:t föreslagen och av riksdagen godkänd jämkning i bestämmelserna rörande bidrag till s. k. statskommunala arbeten, d. v. s. hjälparbeten, som bedrivs av kommuner med bidrag av statsmedel från arbetslöshetsanslaget.

Därjämte har riksdagen vid särskilda tillfällen uttalat sig angående principerna för den statliga hjälpverksamheten för arbetslösa. Sålunda meddelade 1922 års riksdag — efter det Kungl. Maj:t den 10 mars nämnda år fattat beslut, innefattande jämkning i vissa avseenden av dittills gällande regler — i skrivelse den 7 juni 1922, nr 291, nya direktiv för bedrivande av berörda verksamhet, därvid särskilt spörsmålet om arbetskonflikts inverkan å den av staten lämnade arbetslöshetshjälpen behandlades.

Vidare beslöt 1923 års riksdag i anledning av en till riksdagen avlåten proposition, nr 52, att vid utövandet av oförmälda verksamhet skulle, utöver då gällande direktiv, tillämpas vissa av statsutskottet närmare angivna regler för yrkesbestämningen (riksdagens skrivelse den 13 april 1923, nr 79).

Med anledning av ett av Kungl. Maj:t meddelat beslut rörande hjälpverksamheten i ett speciellt fall av arbetskonflikt upptogs vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition nr 213 till 1926 års riksdag frågan om riktlinjerna för utövande av hjälpverksamheten i fall av arbetskonflikt till förnyat skärskådande såväl i statsutskottet (utlåtande nr 168) som vid ärendets behandling i riksdagens kamrar. I överensstämmelse med vad stats-

utskottet i detta avseende hemställt, gjorde riksdagen i sin förut omförmälda skrivelse nr 344, i vilken riksdagen anmälde sitt beslut om anvisande av nytt anslag till bekämpande av arbetslösheten, vissa uttalanden i fråga om direktivens tillämpning. Beträffande dessa uttalanden må hänvisas till den redogörelse, som lämnats därför i 1927 års proposition i motsvarande fråga (nr 236 sid. 5).

Genom beslut den 18 juni 1926 förordnade sedermera Kungl. Maj:t, att ett exemplar av berörda riksdagsskrivelse skulle överlämnas till statens arbetslöshetskommission till kännedom och efterrättelse.

För användningen av det för innevarande budgetår anvisade anslaget gälla de för motsvarande anslag för budgetåret 1928/1929 fastställda grunderna.

Innan departementschefen här efter övergått till att närmare behandla arbetslöshetskommissionens framställning om anslag för budgetåret 1930/1931 till bekämpande av arbetslösheten, har departementschefen, i anslutning till vissa av departementschefen i fjolårets proposition (nr 210) gjorda uttalanden i samma ämne, lämnat en redogörelse för en del sedan dess verkställda utredningar och inträffade förhållanden på förevarande område.

Utskottet får i detta avseende hänvisa till sid. 7—15 i statsrådsprotokollet.

Vad då först angår frågan om *arbetslöshetsförsäkring*, har departementschefen redan i statsverkspropositionen redogjort för ett av Kungl. Maj:t den 29 november 1929 på hans hemställen fattat beslut att åt socialstyrelsen uppdraga att i vissa i statsrådsprotokollet för nämnda dag angivna hänseenden verkställa en kompletterande utredning till 1926 års arbetslöshetssakkunnigas betänkande. I statsverkspropositionen återgavs också departementschefens uttalande till statsrådsprotokollet vid behandling av sist avsedda fråga, och har i statsrådsprotokollet för den 14 mars 1930 hänvisats till berörda redogörelse. Departementschefen har endast tillagt, att ett av de hänseenden, i vilka han ansåg ytterligare utredning böra verkställas, var rörande den senaste tidens erfarenheter i utlandet på området. I anslutning härtill har Kungl. Maj:t på departementschefens hemställen den 31 januari 1930 bemyndigat chefen för socialdepartementet att uppdraga åt högst fyra sakkunniga att i Danmark och Tyskland bedriva studier i socialförsäkringsfrågor, däribland sådana som röra arbetslöshetsförsäkring.

Vidare hava nu berörts de i propositionen nr 210 år 1929 behandlade frågorna om *nödhjulsarbetenas art och beskaffenhet* samt *reservarbetarklienteletts beskaffenhet och sammansättning*.

I propositionen nr 210 år 1929 berördes även frågan om *ungdomsarbetslöshet och yrkesutbildning*. Departementschefen redogjorde därvid för de uttalanden i frågan, som gjorts av kommerskollegium i dess den 5 mars 1929 inkomna utlåtande över arbetslöshetssakkunnigas betänkande, i vilket yttrande förordats en vidsträckt användning av sådana reservarbeten, som avsåge att bereda de arbetslösa viss yrkesutbildning. På departementschefens hemställen uppdrog Kungl. Maj:t sedermera åt arbetslöshetskommissionen att avgiva yttran-

de över kommerskollegii utlåtande, i vad däri avhandlades frågor angående ungdomsarbetslösheten samt yrkesutbildning för arbetslösa. I anledning härav har kommissionen numera inkommit med utredning i berörda frågor.

Bland åtgärder, som från statsmakternas sida vidtagits för åstadkommande av förbättrad yrkesutbildning, har i statsrådsprotokollet erinrats om det belopp av det allmänna arbetsförmedlingsanslaget, som årligen ställes till förfogande för särskilda åtgärder till motverkande av arbetslösheten bland ungdomen. Rörande användningen av detta särskilda belopp har departementschefen lämnat vissa uppgifter i årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, sid. 30), vartill må hänvisas. Vidare må nämnas, att socialstyrelsen och skolöverstyrelsen i ett gemensamt cirkulär i april 1929 lämnat anvisningar för användande av berörda anslag samt i övrigt för underlättande av yrkesval och anvisande av arbete åt ungdomen. Därvid har understrukits, att arbetsförmedlingen har att bistå även åldersklasserna i och närmast efter skolåldern ävensom att den bör vid förmedling av arbete åt personer i dessa åldersklasser alldeles särskilt taga hänsyn till att sådant arbete anvisas, för vilket var och en bäst ägnar sig. Skolmyndigheterna läggas på hjärtat att lämna eleverna en allmän orientering rörande olika yrken och arbetsområden, ägnad att belysa vikten av ett verkligt väl genomtänkt yrkesval. Härvid bör arbetsförmedlingen medverka genom att tillhandagå lärarkrafterna med upplysningar rörande arbetsmarknadens mångskiftande grenar och aktuella tendenser. Skolans myndigheter böra även tillhandagå arbetsförmedlingen med upplysningar, som kunna tjäna till vägledning för bedömning av de ungas lämplighet på olika arbetsområden. Vid cirkuläret hava fogats detaljerade promemorior, dels för lokala skolmyndigheter, dels för offentliga arbetsförmedlingsanstalter rörande vad de hava att iakttaga i de avseenden, som behandlas i cirkuläret.

I fjolårets proposition berörde departementschefen även riksdagens skrivelse nr 274 år 1928 angående *utredning om understöd åt behövande elever vid vissa anstalter för yrkesundervisning*. Departementschefen framhöll, att den utredning, som igångsatts i anledning av denna riksdagsskrivelse, då icke vore avslutad. Så är nu fallet men vederbörande departementschef har ansett, att utredningen icke bör läggas till grund för något Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen (se 1930 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, sid. 591).

I 1929 års proposition erinrade departementschefen vidare om att arbetslöshetskommissionen genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 juni 1928 fått i uppdrag att verkställa undersökning rörande vissa i en skrivelse från landssekreteriatet omförmälda frågor. De frågor, som sålunda skulle bli föremål för undersökning, voro i huvudsak följande, nämligen *dels* huruvida nödhjälpsarbetena kunde anses lämpliga såsom dylika ur allmänna synpunkter och särskilt med hänsyn till arbetarnas inflytande på arbetstillgången i den öppna marknaden, *dels* huruvida icke staten lämpligen borde genom understöd till kommuner och vägdistrikt, inom vilka arbetslöshet i större utsträckning förekomme, möjliggöra för dessa, att i stället för nödhjälpsarbeten anordna arbeten i öppna marknaden, *dels* huruvida de vid nödhjälpsarbetena utgående lönerna kunde anses rimliga och

lämpligt avvägda med hänsyn till arbetarnas möjlighet att bereda sig själva och sina familjer uppehälle, *dels* huruvida vid nödhjälpsarbete sysselsatta arbetare behövde anlita fattigvård samt, därest så vore förhållandet, i vilken utsträckning detta ägde rum jämfört med vad som i sådant hänseende förekomme beträffande lågt avlönade arbetare med arbete i öppna marknaden, *dels* huruvida bostads- och andra förhållanden å nödhjälpsarbetarnas arbetsplatser kunde anses vara tillfredsställande, *dels* huruvida den ekonomiska och tekniska ledningen av nödhjälpsarbetena och andra i samband därmed stående anordningar kunde anses vara tillfredsställande, *dels ock* huruvida de möjligheter, som borde stå nödhjälpsarbetarna till buds att påtala vid arbetena rådande missförhållanden, vore tillgodosedda eller om förhandlingsordning, vari medgäves rätt för ombud för fackförening att biträda nödhjälpsarbetarna vid förhandling, borde upprättas.

Den av arbetslöshetskommissionen i anledning av berörda uppdrag verkställda utredningen hade icke avlämnats vid tiden för avlåtandet av propositionen nr 255 men föreligger nu i tryck och har tillhandahållits utskottet.

Sedan i statsrådsprotokollet erinrats därom, att i årets statsverksproposition omförmälts, att statens arbetslöshetskommission i skrivelse den 29 november 1929 gjort framställning om anslag för budgetåret 1930/1931 till bekämpande av arbetslösheten till belopp av 2,300,000 kronor, har i statsrådsprotokollet sammanfattningsvis återgivits vad departementschefen yttrade beträffande *beloppet av det för nästa budgetår erforderliga anslaget*. Departementschefen framhöll i statsverkspropositionen, att det icke syntes lämpligt att redan vid tiden för nämnda propositions avlåtande fatta slutlig ståndpunkt till frågan därom. På sätt som ägt rum de senaste fyra åren syntes man nämligen före avlåtandet av förslag i ämnet till riksdagen böra så långt som möjligt avvakta utvecklingen på arbetsmarknaden. Denna utveckling vore av betydelse dels i vad anginge storleken av det belopp, som komme att disponeras under innevarande budgetår, varav berodde summan av de reserverade medel, som komme att finnas tillgängliga vid nästa budgetårs början, dels ock beträffande beräkningen över huvud av medelsbehovet för sistnämnda budgetperiod. Departementschefen anhöll därför, att med framläggande av definitivt förslag i ämnet måtte få tills vidare anstå. Redan då ansåg departementschefen sig kunna nämna, att han, utan att ännu hava kunnat taga definitiv ståndpunkt till frågan, ansett viss minskning av det av arbetslöshetskommissionen föreslagna beloppet möjlig. Det ville nämligen synas, som om med den begränsade omfattning, som kommissionens verksamhet dåmera erhållit, det belopp, vilket ansetts behövt för medelsreserv och rörelsekapital, borde kunna något minskas. Dessutom höll departementschefen före, att kommissionens kostnader under innevarande budgetår näppeligen skulle behöva uppgå till det belopp, varmed kommissionen räknat. Arbetslöshetskommissionen hade i sina kalkyler utgått från att dess verksamhet skulle under nästa budgetår behöva bedrivas i ungefär samma omfattning som innevarande budgetår. Departementschefen framhöll, att man emellertid torde vara berättigad att för budgetåret 1930/1931 räkna med någon minskning av arbetslösheten och följaktligen även av kommissionens verksam-

het. Vidare framhöll departementschefen, att chefen för jordbruksdepartementet senare torde komma att framlägga förslag rörande anslag till avsevärt belopp till statsbidrag för nästa budgetår för vinnande av ökad skogsproduktion å vissa marker. Det torde vara att förvänta, att — på samma sätt som förra året antogs beträffande då förordade höjningar av vissa anslag till skogsavdikning samt till nyodling och betesförbättring å ofullständiga jordbruk — även under nästföljande budgetår genom de arbeten, som med anvisande av nu omförmälda anslag skulle företagas, jämväl skulle vinnas någon lättnad i arbetslösheten. Därigenom torde också uppnås ett i och för sig önskvärt återförande av arbetslösa till den öppna arbetsmarknaden med åtföljande minskning av belastningen å förevarande anslag. I huvudsak på sålunda anförda grunder förklarade departementschefen sig anse, att det av arbetslöshetskommissionen föreslagna beloppet skulle kunna minskas från 2,300,000 till 2,000,000 kronor. Departementschefen hade därvid även räknat med, att medel kunde komma att erfordras från ifrågavarande anslag för åtgärder i anledning av arbetslösheten på Seskarö i Norrbottens län. I enlighet med vad departementschefen sålunda förordade beräknades också i riksstaten ett anslag på 2,000,000 kronor till bekämpande av arbetslösheten för nästa budgetår.

Statens arbetslöshetskommission har sedermera på därom gjord anmodan i en till departementschefen ställd skrivelse av den 7 mars 1930 inkommit med uppgifter till komplettering av vissa i kommissionens förenämnda skrivelse den 29 november 1929 meddelade siffror och beräkningar. Till dessa uppgifter har kommissionen knutit några uttalanden, föranledda av den utveckling av hit hörande förhållanden, som ägt rum sedan sistnämnda skrivelse avläts.

Departementschefen har härefter — i anslutning till vad departementschefen vid sin förberedande anmälan av ärendet yttrade — lämnat en redogörelse för de av kommissionen i berörda hänseende lämnade uppgifterna, i den mån de beröra arbetsmarknadens läge, kommissionens verksamhet under det nästförlutna året och kommissionens ekonomiska ställning. Härvid har departementschefen för större överskådlighets skull i ett sammanhang behandlat vad kommissionen anført i skrivelsen den 29 november 1929 och de kompletterande meddelanden, som kommissionen lämnat i förenämnda skrivelse den 7 mars 1930, varjämte med ledning av det senast tillgängliga siffermaterialet gjorts vissa tillägg till och jämkningar i de av kommissionen uppgjorda tabellerna.

Utskottet tillåter sig i detta avseende hänvisa till sid. 17—25 i statsrådsprotokollet.

Vid angivande av sin ståndpunkt i förevarande fråga har departementschefen till en början framhållit, att det av hans i årets statsverksproposition återgivna anförande till statsrådsprotokollet den 29 november 1929 framginge, att han icke ansåge frågan om omläggning av arbetslöshetshjälpen ännu vara färdig att upptagas till prövning.

Vad härefter angår frågan om ungdomsarbetslösheten har departementschefen uttalat, att detta tydligen vore ett spörsmål, som alltjämt påkallade det livligaste intresse. Då utredningen i ämnet så nyligen inkommit, hade departe-

mentschefen emellertid ännu icke varit i tillfälle att fatta ståndpunkt till frågan rörande vad i ämnet kunde och borde åtgöras. Så mycket syntes emellertid vara klart, att någon ändring i direktiven för arbetslöshetsanslagets användning icke erfordrades ur förevarande synpunkt, något som även varit arbetslöshetskommissionens uppfattning. Att i fråga om understödjande av yrkeskurser gå längre än för närvarande gällde, d. v. s. så att av arbetslöshetsmedel bestredes utgifter för lärare och i vissa fall underhåll av elever, syntes icke böra ifrågasättas. Därjämte borde emellertid erinras, att arbetslöshetskommissionen hade möjlighet att bidra till anordnandet av kommunala yrkeskurser.

Departementschefen har vidare anfört, att arbetslöshetskommissionen i sin skrivelse av den 29 november 1929 även framkastat tanken på att kommissionen, för att kunna undvika anordnandet av en del reserverbeten, vilka sedermera under sommarhalvåret måste uppehållas eller avslutas och därigenom vålla överflödiga kostnader, skulle i viss begränsad omfattning lämna kontantunderstöd åt familjeförsörjare. Ej heller för en dylik omläggning, vilken under vissa speciella förhållanden syntes vara ur ekonomiska synpunkter berättigad, krävdes någon ändring i de gällande direktiven.

Med utgångspunkt från oförändrade grunder för arbetslöshetsanslagets användning har departementschefen beträffande storleken av det för nästa budgetår erforderliga anslagsbeloppet avslutningsvis anfört följande.

»Vid den preliminära anslagsberäkningen i statsverkspropositionen anförde jag, att jag vid densamma även tagit hänsyn till att behov kunde uppkomma att av arbetslöshetsanslaget för nästa budgetår bestrida utgifter för särskilda åtgärder i anledning av arbetslösheten å Seskarö. I detta avseende kommer jag i det följande att förorda åtgärder, vilka kunna beräknas under nästa budgetår draga en kostnad av omkring 120,000 kronor. Det bör emellertid beaktas, att denna summa icke i sin helhet representerar en nytillkommande utgift. Även om arbetslöshetskommissionen kan behöva i nära nog samma omfattning som för närvarande bispringa Seskaröarbetare med reserverbeten, böra dock i anledning av de åtgärder, som i det följande komma att förordas eller som av chefen för kommunikationsdepartementet i annat sammanhang förut i dag föreslagits, de nu utgående kontantunderstöden till Seskaröarbetare kunna till största delen upphöra. I sådant understöd utbetalade kommissionen under tiden oktober 1928—september 1929 sammanlagt över 45,000 kronor. Med hänsyn bland annat härtill synas utgifterna i anledning av arbetslösheten på Seskarö kunna rymmas inom den anslagsram, som beräknades i statsverkspropositionen.

Jag förordar alltså, att för ifrågavarande ändamål av riksdagen äskas ett anslag av 2,000,000 kronor.»

Särskilda åtgärder i anledning av arbetslösheten å Seskarö.

I detta sammanhang har departementschefen till behandling upptagit frågan om vidtagande av särskilda åtgärder i anledning av den svåra arbetslösheten, som sedan länge varit rådande å Seskarö i Norrbottens län.

Förevarande fråga var föremål för uppmärksamhet vid 1929 års riksdag, i det att i särskilda motioner yrkades dels åtgärder i olika hänseenden för återupptagande av driften vid Sandviks sågverk, dels ock att staten skulle själv upptaga träförädlingsindustri på Seskarö eller på annan plats i Norrbotten. I utlåtande i frågan (nr 23) vitsordade statsutskottet, att öbefolkningens belägenhet genom nedläggandet av rörelsen vid de båda sågverken blivit synnerligen bekymmersam. Öns isolering och de ringa möjligheterna till annat inkomstbringande arbete kunde ej undgå att skärpa svårigheterna. För den av skatter redan förut hårt tyngda fastlandsbefolkning — mestadels mindre jordbrukare, hantverkare eller andra inkomsttagare i knappa omständigheter — som bildade gemensam kommun med ön, måste ock fattigvårdsbördorna bliva synnerligen tryckande. Det syntes alltså utskottet finnas anledning, att staten ägnade särskild uppmärksamhet åt det ovedersägliga nödläge, som inträtt för befolkningen å Seskarö. Härefter fortsatte utskottet:

»Motionsvis har nu framförts tanken på sågverksdriftens fortsättning vid Sandvik genom ett nybildat aktiebolag med tidigare anställda tjänstemän och arbetare som huvudintressenter samt dettas stödjande medelst statsanslag. Utskottet finner redan av principiella skäl betänkligt att förorda statshjälp på sätt, som begärts, och tveksamheten ökas med hänsyn till hysta tvivel, huruvida syftet med understödet skall ernås genom ett företag med de ekonomiska förutsättningar, som synas vara att påräkna. Gentemot det alternativt framkomna yrkandet på igångsättande av en statlig sågverksrörelse på Seskarö kan invändas att, i den mån överhuvud en statens träförädlingsindustri finnes böra igångsättas, det lär vara önskligt att detta kan ske under gynnsammare betingelser för en rationell framtida drift än de, som här torde föreligga.

Enligt vad utskottet inhämtat, hava emellertid vederbörande myndigheter sin uppmärksamhet fäst på Seskaröbefolkningens nödläge, och inom socialdepartementet övervägas för närvarande de utvägar av skilda slag, som kunna stå till buds för att bringa hjälp; därvid lära ock få ytterligare undersökas här motionsvis framförda uppslag om sågverksdriftens återupptagande antingen i direkt statlig form eller ock under statens ekonomiska medverkan.»

I avvaktan på den sålunda omförmälda utredningen hemställde utskottet, att de väckta motionerna ej måtte av riksdagen bifallas.

Riksdagen godkände denna utskottets hemställan, dock med den ändringen i motiveringen att lydelsen av de båda nyss ordagrant återgivna styckena skulle vara följande:

»Motionsvis har — — — som synas vara att påräkna. Däremot torde ett upptagande genom domänverkets försorg av sågverksdrift å Seskarö vara förtjänt av ett skyndsamt och ingående övervägande.

Enligt vad utskottet inhämtat hava också vederbörande myndigheter sin uppmärksamhet fäst på Seskaröbefolkningens nödläge, och inom socialdepartementet övervägas för närvarande de utvägar av skilda slag, som kunna stå till buds för att bringa hjälp; därvid lära få ytterligare undersökas här motionsvis framförda uppslag om sågverksdriftens återupptagande.»

Genom beslut den 22 mars 1929 uppdrog därefter Kungl Maj:t åt länsstyrelsen i Norrbottens län att under medverkan av sakkunniga personer till ett antal av högst fem, vilka länsstyrelsen hade att efter samråd med chefen för socialdepartementet tillkalla, skyndsamt verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma

med utredning rörande de i nyss omförmälda skrivelser från ortsbefolkningen berörda omständigheter, som kunde inverka på bedömandet av frågan om lämpliga åtgärder för att bereda industriarbetarna å Seskarö arbetstillfällen därstädes eller å annan ort ävensom i sist avsedda fall för att underlätta en överflyttning till ny arbetsplats. Med den ämbetsskrivelse, vari underrättelse om detta Kungl. Maj:ts beslut lämnades länsstyrelsen i Norrbottens län, överlämnades de vid riksdagen väckta motionerna i frågan jämte statsutskottets däröver avgivna utlåtande med av riksdagen beslutade ändringar.

Sedan genom länsstyrelsens försorg viss förberedande utredning ägt rum, tillkallades den 31 maj 1929 för att i egenskap av sakkunniga deltaga i utredningen överjägmästaren i övre Norrbottens distrikt B. A. J. Wallmark, kanslichefen vid statens arbetslöshetskommission E. O. Hagman, direktören i svenska trävaruexportföreningen J. L. Ekman och ombudsmannen i svenska sågverksindustriarbetarförbundet K. A. Lindberg. Med *skrivelse den 16 december 1929* överlämnade länsstyrelsen och de sakkunniga av dem utarbetat betänkande med förslag till statsåtgärder i anledning av rådande arbetslöshet å Seskarö.

Över ifrågavarande betänkande hava yttranden avgivits av socialstyrelsen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, statens egnahemsstyrelse och statens arbetslöshetskommission.

I omförmälda betänkande har länsstyrelsen och de sakkunniga först gjort följande, i propositionen återgivna allmänna uttalanden rörande förhållandena på Seskarö, försörjningsmöjligheterna därstädes utan industri samt betingelserna för sågverksdrift å ön.

Den nuvarande till i runt tal 1,300 personer uppgående Seskaröbefolkningen har för sin existens varit nästan helt beroende av den nedlagda sågverksindustrien, och utan denna industri har endast en bråkdel av befolkningen möjlighet att finna sin utkomst på platsen. Bristen på odlingsbar mark omöjliggör någon nämnvärd utvidgning av jordbruket, och fisket torde sannolikt aldrig kunna få betydelse annat än som mer eller mindre osäker biförtjänst. I övrigt inskränka sig de försörjningsmöjligheter, med vilka man med någon grad av visshet kan räkna, till arbete med flottläggning av virke samt kapping och skeppning av props och slipers etc., som sedan lång tid tillbaka bedrivits å ön och väl även för framtiden åtminstone i viss omfattning kan påräknas. Stadigvarande och full försörjning för något större antal arbetare kan emellertid icke denna rörelse beräknas lämna. Allt som allt torde det icke bliva möjligt för mer än högst ett 70-tal arbetsföra personer med familjer, motsvarande en befolkning på 2 å 300 personer, att hålla sig kvar på Seskarö, därest industrien fortfarande kommer att vara nedlagd. För befolkningen i övrigt — cirka 1,000 personer — skulle under sådana förhållanden icke återstå annat än att utflytta från ön och söka sin utkomst på annat håll.

Givet är, att ett sådant perspektiv måste te sig i hög grad motbjudande och ödesdigert, först och främst för den befolkning, saken närmast gäller, men även för kommunen och det allmänna. Det är därför också naturligt, att intresset hittills huvudsakligen inriktat sig på möjligheterna av att återuppbygga industrien och därmed skapa förutsättningar för befolkningen eller i varje fall för en väsentlig del av densamma att även i fortsättningen finna sin utkomst på ön. För det försök, som i sådant avseende gjorts på initiativ av kommunen, är utförlig redogörelse lämnad i den av herr Lövgren i Nyborg vid

1929 års riksdag i andra kammaren väckta motionen nr 313, till vilken länsstyrelsen och de sakkunniga hänvisa. I full insikt om att industriens återupptagande skulle innebära den ur de arbetslösas och ortens synpunkt lyckligaste lösningen av frågan hava också länsstyrelsen och de sakkunniga ägnat detta spörsmål en ingående uppmärksamhet. Det har alltså i första hand syntts vara av vikt att söka klarlägga förutsättningarna för fortsatt sågverksdrift på Seskarö. Först därigenom kan vinnas en utgångspunkt för bedömning av vilka åtgärder, som från det allmännas sida kunna och böra vidtagas för att på ett stadigvarande sätt bringa hjälp åt Seskaröbefolkningen.

De nu nedlagda sågverken å Seskarö startades under en av goda konjunkturer betingad expansionsperiod för sågverksindustrien, då tillgången på lämplig och billig råvara i dessa trakter ännu var praktiskt taget obegränsad. Sedan denna tid och särskilt under efterkrigsåren hava de förhållanden, under vilka den svenska sågverksindustrien arbetar, undergått en genomgripande förändring. Denna industri, som i hög grad är beroende av den manuella arbetskraften, har icke i samma utsträckning som många andra industrier kunnat anpassa sina tillverkningskostnader efter marknadsläget. En kraftig expansion av den finska och ryska sågverksindustrien har dessutom framkallat en allt starkare konkurrens på trävarumarknaden med ty åtföljande prisfall, samtidigt som råvarutillgången särskilt i fråga om de grövre, för sågning mest lämpliga dimensionerna undan för undan försämrats och priset på råvaran ökats. De svårigheter, med vilka sågverksindustrien sålunda allt sedan krigsåren haft att kämpa och vilka av allt att döma icke äro av övergående art, hava framtvingat den nu pågående rationaliseringsprocessen inom trävaruindustrien, vars förnämsta yttring är driftskoncentration till större sågverk i direkt samband med sulfatmassetillverkning för avfallets tillgodogörande. En mängd smärre sågverk hava under de senaste åren blivit offer för denna utveckling. Inom Norrbottens län tenderar denna utveckling tydligt mot en koncentration av industrien till mynningarna av de två största virkesförande vattendragen: Piteå för de södra delarna av länet och norra Västerbotten, och Kalix för övre Norrbotten. På den senare platsen har ju nyligen genom statsmakternas medverkan ett industriföretag återuppbyggt efter moderna principer. Allt tyder också på, att denna plats är det naturliga centrum för träförädlingsindustrien i övre Norrbotten, och att utvidgning av driften därstädes är den mest rationella linjen för ökad produktion.

Det är mot bakgrunden av denna utveckling, som man enligt länsstyrelsens och de sakkunnigas mening bör se orsakerna till Seskaröindustriens nedläggande och bedöma möjligheterna för dess återuppbyggande. Betingelserna för denna industri torde på sin tid, d. v. s. när verken startades och under de närmaste årtiondena därefter, få anses hava varit ganska gynnsamma. Läget ungefär mitt emellan de stora timmerförande Torne- och Kalixälvarna samt de goda hamnförhållandena voro härvid viktiga faktorer. Möjligheten av virkesfångst till billiga priser från de närbelägna delarna av Finland var också av stor betydelse, något som bäst belyses därav, att verken under hela sin tillvaro företrädesvis arbetat med finsk råvara. Denna fördel kunde naturligtvis, så länge verken drevos av finska företagare, till fullo utnyttjas oberoende av den prohibitiva försäljningspolitik, som sedan några år tillbaka tillämpas i Finland och som fört med sig, att de svenska skogsspekulanterna praktiskt taget utestängts från den finska timmermarknaden. Genom denna politik har emellertid den naturliga rayonen för råvarutillförseln för en svensk industri på Seskarö högst avsevärt beskurits, samtidigt som konkurrensen om råvaran på den svenska sidan blivit allt skarpare. En olägenhet, som är mindre framträdande så länge det gäller en industri i mindre skala men som blir av desto

större betydelse för en modern storindustri, är det insulära läget, som vissa tider på året försvårar eller rent av omöjliggör förbindelse med fastlandet. Redan bristen på sötvatten torde i och för sig utesluta möjligheten av en sulfatfabriksanläggning på Seskarö. För uppkomsten av en rationell träförädlingsindustri efter moderna linjer saknas sålunda förutsättningar, och även utsikterna till att en fristående sågverksrörelse i mindre skala skall bli lönsamma äro nu väsentligt mindre än tidigare. Till den antydda begränsningen av området för råvarutillförseln komma nämligen svårigheterna att uppnå något tillfredsställande utbyte av sågverksavfallet. För detta kan visserligen erhållas avsättning vid sulfatfabriken i Kalix, men transportkostnaderna bli mycket höga, vartill komma lagringskostnader, då på grund av naturförhållandena transporter vintertid måste anses nära nog uteslutna. Prissättningen blir under sådana omständigheter även ofördelaktigare än vid kontinuerlig leverans.

Med hänsyn till frågans stora betydelse för nu föreliggande uppgift hava länsstyrelsen och de sakkunniga emellertid ansett det vara av vikt att även söka siffermässigt belysa förutsättningarna för fortsatt sågverksdrift å Seskarö. För detta ändamål har ingenjörfirman Löf & Nordström i Stockholm på uppdrag av länsstyrelsen och de sakkunniga verkställt undersökning av sågverket och framlagt kostnadsförslag för nödvändiga kompletteringsarbeten i och för driftens upptagande, jämte beräkningar å tillverkningskostnader. På grundval härav har en av de sakkunniga, direktören J. L. Ekman, uppgjort alternativa beräkningar rörande driftsresultatet under olika tänkbara förutsättningar.

De sålunda gjorda beräkningarna giva vid handen, att man vid en eventuell drift av Sandviks sågverk under nuvarande förhållanden har att emotse en årlig förlust, varierande allt efter olika förutsättningar från, i runda tal, 19,000 till 90,000 kronor. Dessa resultat synas vinna bekräftelse genom brist på intresse, som från enskilda företagares sida visats för ett återupptagande av driften. Ett anbud avseende drift vid Sandvik för en årlig produktion av 4,000 standards har visserligen gjorts av ett konsortium inom Nedertorneå socken, men detta anbud förutsätter koncession å kronovirke motsvarande hela råvarubehovet till priser, som ligga drygt 25 % under nuvarande prisnivå och därför av domänstyrelsen måste betraktas som fullkomligt oacceptabla. Styrelsen för Kalix träindustriaktiebolag, med vilken länsstyrelsen och de sakkunniga på sätt längre fram kommer att beröras fört vissa förhandlingar, har också efter verkställd undersökning bestämt förklarat sig icke under några omständigheter kunna reflektera på att övertaga och driva Sandvik, då en sådan drift för bolaget skulle ekonomiskt ställa sig avsevärt mera ogynnsam än en motsvarande utvidgning av bolagets sågverk vid Karlsborg.

Beträffande betydelsen för arbetslöshetens avveckling av en drift vid Sandvik bör framhållas, att en produktion av 9,000 standards förutsätter arbete i dubbelskift året runt med en styrka av cirka 125 man. Vid halv produktion (4,000 å 4,500 standards) kan kontinuerlig sysselsättning beredas för omkring 70 man. Härtill kommer i båda fallen säsongarbete under skeppningsperioden för respektive cirka 45 och 25 man. Driften vid Sandvik skulle således *även i gynnsammaste fall* icke kunna beräknas bereda stadigvarande sysselsättning för mer än ungefär hälften av de nuvarande arbetsföra sågverksarbetarna på ön. Ehuru detta givetvis i och för sig skulle betyda en avsevärd lättnad i det nuvarande läget, kan alltså någon slutgiltig lösning av Seskaröproblemet icke ernås enbart genom igångsättande av driften vid Sandvik.

Vad så angår *domänstyrelsens försäljningspolitik* innehåller betänkandet därom följande.

Under det att inom södra och mellersta Norrland huvudparten av skogsarealen innehaves av bolag och självvägande bönder och de allmänna skogarna endast upptaga en ringa bråkdel av arealen, råder i övre Norrland ett alldeles motsatt förhållande. Inom Norrbottens län utgöres sålunda ej mindre än 68 % av hela skogsmarksarealen av stats- och allmänningsskogar. Återstoden fördelar sig mellan bolag och andra enskilda ägare med respektive 11 % och 21 %.

De sydnorrländska sågverken disponera sålunda merendels över betydande arealer egna skogar, från vilka de tillgodogöra sig den huvudsakliga delen av sitt råvarubehov. Inom Norrbottens län finnes däremot endast ett sågverksföretag (Munksunds aktiebolag), som i någon nämnvärd grad är skogsägande. I övrigt är trävaruindustrien därstädes helt hänvisad till att genom inköp av enskilda eller kronan täcka sitt råvarubehov. Då nu staten är den ojämförligt största skogsägaren, blir industrien här nästan helt och hållet beroende av möjligheterna att å de årliga kronoskogsauktionerna inköpa sitt virkesbehov till priser, som stå i skäligt förhållande till priserna på den färdiga varan. Domänstyrelsen ställer sig visserligen icke avvisande mot fleråriga leveranskontrakt men fasthåller vid att de priser, som kunna uppnås å auktionerna, skola ligga till grund för prisbestämningen vid kontraktens uppgörande.

Flera faktorer medverka emellertid till att hålla dessa priser på en synnerligen hög nivå, ofta överstigande vad som med hänsyn till läget på exportmarknaden kan anses sunt och skäligt. De sydnorrländska sågverken kunna i allmänhet på grund av sitt läge och delvis även på grund av det egna virkets högre kvalitét betinga sig något fördelaktigare priser för sina varor än de norrbottniska verken. Redan härav följer en möjlighet för de förra att uppträda som konkurrenter på den övernorrländska timmermarknaden, under det att en motsvarande konkurrens inom sydligare ådalar från de norrbottniska företagens sida är helt utesluten. För dessa sydnorrländska konkurrenter, vilka taga huvudparten av sitt råvarubehov från egna skogar, gäller det i regel endast att å auktionerna här uppe komplettera årsbehovet med vissa poster, vilkas åtkommande emellertid kan vara av den största vikt för uppehållande av full produktion med lämpliga sortiment. Priserna kunna tydligen under sådana omständigheter komma att uppdrivas till en onaturlig höjd, och dessa toppriser bliva i stor utsträckning normerande för hela försäljningen. De norrbottniska trävaruföretag, som icke disponera över egna skogar och som hava en mycket begränsad inköpsrayon, måste under dessa förhållanden komma i en ytterst ogynnsam ställning, särskilt som numera de tidigare i stor utsträckning utnyttjade möjligheterna till virkesinköp från Finland praktiskt taget bortfallit och minskad tillgång på grövre dimensioner i de sydnorrländska skogarna är för år skärper konkurrensen.

Förklaringen till de särskilda svårigheter, för vilka den norrbottniska trävaruindustrien under en följd av år varit utsatt, torde till en väsentlig del vara att finna i nu berörda förhållanden. För en rationell skötsel av kronoskogarna i Norrbotten torde dock, om man ser frågan på längre sikt, en livskraftig lokal industri vara av så stor betydelse, att redan häri borde ligga en anledning för staten att icke gent emot denna industri allt för kraftigt utnyttja sin monopolställning som virkesleverantör. Härtill komma de stora allmänna intressen, som sammanhånga med industriens betydelse för folkförsörjningen och den kulturella utvecklingen i dessa bygder. En trävaruindustri i Norrbotten, byggd på sunda ekonomiska och tekniska grunder, bör därför, när det gäller att säkerställa dess behov av råvara, kunna räkna med stöd från det allmännas sida. För detta ändamål synes böra övervägas, om icke en viss modifikation i domänverkets hittills följda försäljningspolitik borde iakttagas, så att Norrbottensindustriens råvarubehov åtminstone i viss utsträckning tryggas. En närmare

utredning av hithörande frågor framstår som en angelägenhet av största betydelse för Norrbottensindustriens framtid.

Beträffande frågan om ett *provisoriskt återupprättande av driften vid Sandvik* har anförts följande.

För en drift, avsedd att nedläggas om ett eller annat år, kunde givetvis icke ifrågasättas några omändrings- och moderniseringsarbeten, utan borde verket drivas i befintligt skick enligt det alternativ i de gjorda beräkningarna, som grundade sig på denna förutsättning d. v. s. med enkelskift (70 man) och en beräknad årlig tillverkning av 4,000 standards. Den årliga driftförlusten hade i detta fall beräknats till cirka 90,000 kronor, vartill dock måste läggas den högre avskrivning, som betingades av att verket komme att drivas endast under en kortare tid.

Denna synpunkt syntes dock ej i och för sig böra få vara utslagsgivande när det gällde att avgöra frågan om provisorisk drift vid Sandvik. Kunde genom en sådan åtgärd avsevärda lättnader beredas befolkningen utan allt för stora olägenheter i andra hänseenden, borde en driftförlust inom rimliga gränser icke få verka avskräckande. Att en provisorisk drift för de arbetare, som lyckades vinna anställning vid sågen, skulle innebära den bästa möjliga hjälpen vore uppenbart. Men härtill inskränkte sig också i stort sett fördelarna därav. För det övervägande flertalet av de arbetslösa skulle förhållandena förbliva oförändrade. Möjligheten av att låta olika lag växelvis under viss tid arbeta vid sågen vore väl icke helt utesluten, men en sådan ransonering av arbetet måste alltid i praktiken ställa sig svår, och ingen bleve på detta sätt effektivt hjälpt. Den förr eller senare oundvikliga nödvändigheten även för dem som vunne anställning vid sågen att utflytta skulle bortskymmas genom driftens igångsättande. Befolkningen skulle haka sig fast vid förhoppningen om fortsatt drift, och det bleve säkerligen förbundet med mycket stora svårigheter att å avsedd tid nedlägga verket. I varje fall skulle med all sannolikhet provisorisk drift vid Sandvik avsevärt försvåra och förlänga evakueringsprocessen.

Då länsstyrelsen och de sakkunniga sålunda kommit till den uppfattningen, att Seskaröindustrien icke kan väntas återupptagen utan statens bistånd, att sådant bistånd icke bör lämnas *samt att* största delen av befolkningen icke har möjlighet att utan industri kunna försörja sig på ön, har konsekvensen för länsstyrelsens och de sakkunnigas del blivit, att de anse, att praktiskt taget hela den nuvarande sågverksarbetarstammen eller i varje fall den fullt arbetsföra delen därav, vilken uppskattats till 250 man med 650 familjemedlemmar eller inalles cirka 900 personer, måste utflytta från ön och söka sin utkomst på annat håll.

I särskilt yttrande hava två av de sakkunniga, herrar *Wallmark* och *Ekman*, på anförda skäl bestämt avstyrkt, att genom domänverket skulle upptagas provisorisk sågverksdrift vid Sandviks sågverk.

De åtgärder för underlättande av avvecklingen av den rådande arbetslösheten å Seskarö och för den förordade utflyttningen därifrån, som länsstyrelsen och de sakkunniga föreslå, äro följande, nämligen

flyttningshjälp och inlösning av egna hem för dem, som utflytta från ön; anordnande av en effektiv arbetsförmedling och arbetsanskaffning med sär-

skild tanke på de utökade arbetstillfällena, som kunna förväntas uppstå inom skogsbruket;

iordningställande och bebyggande av ett antal kolonat å Keräsjoikiområdet i Karl Gustavs socken för att på billiga villkor tillhandahållas de arbetslösa, som befinnas lämpliga och villiga att övergå till jordbruk;

befordrande av ungdomens yrkesutbildning genom anordnande av slöjdcourser m. m.; samt

uppdrag för statens arbetslöshetskommission att under medverkan av socialstyrelsen och länsstyrelsen handhava och leda avvecklingsarbetet.

Utöver de rena administrationskostnaderna beräknas avvecklingsarbetet komma att kräva följande utgifter:

för flyttningshjälp	100,000:—
» inlösning av egna hem	245,000:—
» yrkesutbildning	10,000:—
	<hr/>
	Summa kronor 355,000:—.

Dessa kostnader torde liksom nödiga administrationskostnader enligt länsstyrelsen och de sakkunniga böra beräknas utgå av reservationsanslaget till bekämpande av arbetslösheten, och lämpligen fördelas på en tid av *tre år*.

För beredande av möjligast effektiva hjälp åt befolkningen under avvecklingstiden ifrågasättes därjämte

igångsättande snarast möjligt av planerad hamnbyggnad vid Karl Johans stad med tillfartsväg och järnväg eller, i andra hand, av den föreslagna banbyggnaden Morjärv—Kalix, i båda fallen med viss företrädesrätt till arbete för arbetslösa från Seskarö;

samt, i sista hand och under förutsättning att icke något av nämnda arbetsföretag kan igångsättas, *provisorisk* drift genom domänverket av Sandviks sågverk.

Arbetslöshetskommissionen ansluter sig till de i betänkandet framlagda synpunkterna, därvid kommissionen särskilt framhåller, att en betydande arbetslöshet uppstått i Finland just inom sågverksindustrien. Då förhållandena inom denna förvärvsgren torde vara ganska likartade i de båda länderna, ansåge kommissionen det icke kunna försvaras att genom bidrag av statsmedel animera till ökad produktion inom en industri, vars läge vore så ytterligt osäkert. De arbetslösa på Seskarö borde snarast beredas arbete i den öppna arbetsmarknaden på andra orter.

Socialstyrelsen har i sitt yttrande anfört följande.

Till en början vore att påpeka, att arbetsmarknaden i övre Norrland utmärktes av vissa säregna drag, varmed vore förknippade problem av vansklig art. Dessa speciella arbetsmarknadsproblem hade närmare belysts i den av styrelsen utgivna redogörelsen för arbetslöshetsräkningen och de lokala arbetslöshetsundersökningarna i Sverige år 1927, sid. 125—131, till vilken redogörelse nu hänvisades. Frågan om förbättrade och jämnare försörjningsmöjligheter i dessa nordliga landsdelar framstode såsom en betydelsefull socialpolitisk uppgift, som jämväl framdeles syntes komma att påkalla statsmakternas särskilda uppmärksamhet.

Den nu uppkomna situationen å Seskarö utgjorde, betraktad i sitt större sammanhang, en akut yttring av Norrlandsproblemen i allmänhet. Av den i betänkandet förebragta utredningen syntes framgå, att det aktuella nödläget å Seskarö vore svårartat ävensom att, såvitt nu kunde bedömas, förutsättningar ej vore för handen för återupptagande av en affärsmässig industriell produktion på platsen. Redan därav syntes det påkallat, att staten icke undandroge sig att träda hjälpende emellan. Härtill komme, att de bekymmersamma förhållandena på ön återverkat i hög grad menligt på hela det ekonomiska läget inom Nedertorneå socken. Det kommunala skattetrycket hade därstädes numera nått en sådan styrka, att all ekonomisk företagsamhet inom bygden därav måste förlamas. Om effektiva medel icke utfunnes till botande av den så att säga akuta sjukdom, som Seskaröproblemet i sig innebure, syntes denna hota att sprida sig och bliva av kronisk karaktär. Extraordinära åtgärder syntes därför böra snarast möjligt vidtagas i syfte att råda bot för det onda.

De särskilda hjälpåtgärder, som sålunda måste anses påkallade från det allmännas sida, syntes böra så anordnas, att därav åvägabringades en definitiv sanering av förhållandena på ön och icke endast ett palliativ. En ganska rik erfarenhet föreläge från krisåret 1921 och närmast efterföljande år angående verkningarna av åtgärder, inriktade på tillfällig lokal hjälp. När industriella företag nedlagts och arbetarstammen vid desamma klart insett, att driften ej komme att återupptagas, hade sålunda arbetarna relativt snabbt sökt sig till andra orter och arbetstillfällen. I andra fall åter hade det visat sig, att hjälpverksamhet på platsen och förhoppningar — stimulerade av allehanda rykten och vaga projekt — om den industriella driftens återupptagande eller igångsättandet av ny sådan å vederbörande ort eller i dess närhet motverkade arbetarnas intresse att söka sig till en annan marknad och gjorde det praktiskt taget omöjligt att med vanlig arbetsförmedlingsverksamhet bringa dem över till en mera gynnsam arbetsmarknad. Det torde med hänsyn till sådana erfarenheter vara angeläget, att precisa och bestämda besked lämnades angående de föreslagna hjälpåtgärdernas räckvidd och deras begränsning, så att industriarbetarbefolkningen å Seskarö visste, vad den hade att rätta sig efter.

Det torde vara klart ådagalagt, att Seskaröborna icke, såvitt nu kunde bedömas, kunde påräkna arbete inom sina hittillsvarande fack i de angränsande norrbotensbygdernas trävaruindustri. Med hänsyn till denna industris rationalisering i samband med övergången till en kombinerad cellulosaindustri syntes en viss knapphet på arbetstillfällen inom facket göra sig gällande även söderut. En varaktig lösning av Seskaröproblemet syntes sålunda icke kunna vinnas, med mindre man dels åstadkomme en evakuering av ön och dels medverkade till Seskaröbornas överflyttning i större eller mindre utsträckning till andra fack. Det torde ligga i sakens natur, att en sådan kombinerad lokal omplantering och yrkesövergång mötte stora svårigheter. Likaledes vore det psykologiskt förklarligt, om Seskaröborna ivrigt spanade efter och med begärlighet måste gripa varje tillfälle, som kunde bereda dem möjlighet att få kvarstanna på platsen.

Domänstyrelsen, som i fråga om en återupptagning av sågverksdriften vid Seskarö anslutit sig till den uppfattning, som uttalats av de båda avstyrkande reservanterna bland de sakkunniga, har i övrigt anfört bland annat följande:

Domänverket vore framför andra statens verk affärsdrivande, i det att verkets driftsresultat vore helt och hållet beroende av världsmarknaden och de priser å råvara för trävaruindustrien, som å de skilda lokala marknaderna uppkomme av förhållandet emellan tillgång och efterfrågan. Styrelsens politik i fråga om skogsskötsel och virkesförsäljning hade varit och vore alltjämt att, med aktgivande å såväl de avverkningsbelopp, som med hänsyn till statssko-

garnas ändamålsenliga skötsel borde uttagas, som även de å världsmarknaden rådande priserna på förädlade trävaror, å de lokala råvarumarknaderna vid olika tillfällen icke i den allmänna konkurrensen utkasta större partier virke, än att ett skäligt rotnetto med hänsyn till alla därpå vid en viss tidpunkt inverkande omständigheter kunde erhållas. Att domänstyrelsen såsom representerande den största skogsägaren inom Norrbottens län skulle intaga en viss monopolställning på trävaruindustriens i dessa orter råvarumarknad, kunde ju visserligen påstås, men att styrelsen skulle hava utnyttjat denna sin ställning till förfång för denna industri, syntes innebära en ej så ringa överdrift. Kunde ej den i Norrbotten förefintliga trävaruindustrien på den öppna marknaden härda ut i konkurrensen om virket från kronoskogarna, berodde detta av andra orsaker än styrelsens prispolitik i fråga om nyssnämnda virke. Att på denna anlägga sådana synpunkter som länsstyrelsen och de sakkunniga ifrågasätta eller hänsyn till folkförsörjningen och den kulturella utvecklingen å vissa orter, hade styrelsen ansett ligga helt utanför dess uppgift såsom ledare av domänverkets affärsdrift. I varje fall hade styrelsen ansett sig ej självmant kunna gå in för en sådan prispolitik.

Till belysande av för närvarande rådande priser å såväl sågtimmer som försågad vara inom skilda skeppningsdistrikt i Norrland hänvisade styrelsen till en yttrandet bifogad sammanställning, varav ansetts framgå, att de sakkunnigas påstående, att en i förhållande till övriga sågverksdistrikt onaturlig prisfördyring av råvaran skulle förefinnas för de inom Norrbotten arbetande sågverken, icke vore rätt väl överensstämmande med verkliga förhållandet. Av sammanställningens siffror framginge nämligen, att det från statsskogarna inom Norrbotten försålda sågtimret i medeltal och i förhållande till den inom de olika sågverksdistrikten gängse f. o. b.-prisnivån ställde sig — ej endast relativt utan absolut — billigare per standard sågad vara än inom de sydligare sågverksdistrikten.

Den åberopade sammanställningen är av följande utseende.

Jämförande sammanställning beträffande å ena sidan erhållna genomsnittliga sågtimmerpriser för Domänverkets försäljningar hösten 1929 inom olika Norrlandsdistrikt och å andra sidan inom samma distrikt gängse differenser i exportpriserna för sågade trävaror.

Överjägmästare-distrikt	Inom de särskilda överjägmästaredistrikt är 1929 försålt sågtimmer i toppm. kubikfot.		Summa kubikfot	Erhållna medelpriser för 8" furutimmer, beräknat utsorterat vid kusten i öre pr toppm.-cyl. kbft.	Motsv. efter en virkesåtgång av 250 cyl. kbft. pr sågad std., pr såg. std.	Differens i råvarupriset pr såg. std.	Gängse prisdifferens för 7" o/s furubatt. f. o. b. resp. skeppningsdistr.	Emot överjägmästaredistriktet ungefärligen svarande skeppningsdistrikt
	Rotstående	Avverket						
Mell. Norrlands . . .	3,000,000	200,000	3,200,000	65	162: 50	—	—	Sundsvall
Härnösands	3,300,000	900,000	4,200,000	60.5	151: —	11: 50	5: —	Härnösand
Umeå	5,900,000	1,250,000	7,150,000	58.5	146: —	16: 50	5: — å 6: 50	Umeå
Skellefteå	4,400,000	300,000	4,700,000	55	137: 50	25: —	7: — å 8: —	Skellefteå
Nedre Norrbotten	10,000,000	1,100,000	11,100,000	Pite älv 56 Luleå 54	140: — 135: —	22: 50 27: 50	2: 50 7: — å 10: —	Piteå-Luleå
Övre Norrbotten	6,700,000	2,000,000	8,700,000	54.5	136: —	26: 50	10: — å 15: —	Luleå-Kalix-Haparanda

I detta sammanhang må erinras om två särskilda yttranden, avgivna det ena av länsstyrelsen i Norrbottens län och det andra av domänstyrelsen, i anledning av en vid innevarande riksdag inom andra kammaren väckt motion, nr 360,

av herr J. P. Dahlén angående omedelbart igångsättande av sågverksrörelse å Seskarö (jordbruksutskottets utlåtande nr 85).

I sitt den 27 februari 1930 avgivna utlåtande har *länsstyrelsen* därvid anfört följande:

Frågan om statsåtgärder i anledning av den svårartade arbetslösheten å Seskarö har nyligen varit föremål för särskild utredning genom länsstyrelsen och tillkallade sakkunniga. Resultatet av denna utredning föreligger i ett den 16 december 1929 dagtecknat betänkande, varav ett exemplar här bifogas och till vilket länsstyrelsen torde få hänvisa. Beträffande särskilt spörsmålet om sågverksdriftens återupptagande åberopas vad som anförts å sid. 8—14 och 28—30 i nämnda betänkande.

Länsstyrelsen, med vilken de sakkunniga i detta avseende varit fullt ense, har kommit till den uppfattningen, att nedläggandet av de båda sågverken å Seskarö måste betraktas som ett led i den av ekonomiska faktorer framtvingade utvecklingsprocess i riktning mot rationalisering och koncentration till större driftsenheter, som sedan ett antal år överallt pågår inom den på export byggda sågverksindustrien, att de förändrade förhållanden, under vilka denna industri numera arbetar, icke synas erbjuda någon utsikt till ekonomiskt lönande sågverksrörelse i större skala å Seskarö, samt att under sådana förhållanden staten icke bör, i strid mot utvecklingen, engagera sig för återupptagandet av en stadigvarande drift därstädes. I stället föreslås, att staten genom anordnande av en effektiv arbetsförmedling, flyttningsbidrag och andra lämpliga åtgärder underlättar och påskyndar den utrymning av ön, som därest sågverksindustrien icke kan återupptagas måste betraktas som ofrånkomlig. För att bereda de arbetslösa och den hårt betryckta kommunen någon lättnad under avvecklingen, vilken under alla förhållanden måste beräknas taga en avsevärd tid, har det därjämte ansetts oundgängligen nödvändigt att söka få till stånd *provisoriska* arbeten i orten, dit de arbetslösa i avbidan på mera stadigvarande utkomstmöjligheter å annan ort kunna hänvisas. I sådant avseende har föreslagits, att den sedan lång tid tillbaka påyrkade anläggningen av hamn för Haparanda och Tornedalen vid Karl Johans stad nu skulle igångsättas samt i andra hand att arbetet med banbyggnad Morjärv—Kalix—Karlsborg skulle påbörjas. Därjämte har i sista hand, under förutsättning att icke något av nämnda företag nu skulle komma till utförande, av länsstyrelsen och två bland de sakkunniga ifrågasatts provisorisk drift vid Sandviks sågverk genom domänverkets försorg.

Länsstyrelsen kan här endast ytterligare understryka nödvändigheten av att något nu åtgöres för att bringa effektiv hjälp i de svårigheter, som krisen inom sågverksindustrien dragit över Nedertorneå kommun och dess befolkning. Målet måste ju vara att söka återställa den genom industriens nedläggande rubbade jämvikten mellan folktillgången och försörjningsmöjligheterna, men även med kraftigt stöd från det allmännas sida torde det taga åtskillig tid innan detta mål kan nås. Att under tiden en stor del av den övertaliga befolkningen för sitt uppehälle är hänvisad till kommunala eller statliga understöd måste betecknas som i hög grad otillfredsställande och ägnat att försvåra en avveckling efter sunda linjer. De allmänna medel, som nu offras för kontantunderstöd och andra hjälpåtgärder skulle otvivelaktigt också bli till avsevärt större gagn om de i stället nedlades i sådana allmännyttiga arbeten inom orten, som kunna vara ägnade att skapa bättre ekonomiska förhållanden och ökade försörjningsmöjligheter i framtiden. Det är därför länsstyrelsens livliga förhoppning, att de förslag angående hamnanläggning vid Karl Johans stad och järnväg i Kalixdalen, vilka motionsvis framförts vid årets riksdag, skola vinna statsmakternas bifall. Båda dessa företag äro av så allmänt er-

känd betydelse för ifrågavarande traktens framtida utveckling, att de förr eller senare måste komma till stånd. Genom arbetenas igångsättande just nu skulle ej allenast en väsentlig lättnad beredas för de arbetslösa under den nuvarande depressionsperioden, utan även vinnas den fördelen att dessa betydelsefulla kommunikationsföretag stode färdiga att tagas i bruk när — som man får hoppas — inom närmaste år framåt de nuvarande i viss mån kaotiska förhållandena inom träförädlingsindustrin i övre Norrbotten hunnit stabilisera sig och därmed möjligheter öppnats för en livligare ekonomisk utveckling även på andra områden.

Skulle emellertid statsmakterna trots allt ställa sig avvisande till dessa förslag, inträder en situation, som enligt länsstyrelsens förmenande gör det nödvändigt att taga under allvarlig omprövning, huruvida icke staten, hellre än att under avvecklingstiden offra avsevärda summor på en för befolkningen demoraliserande understödsverksamhet, bör genom upptagande av provisorisk drift vid Sandviks sågverk söka avvända de svåraste följderna av den nu rådande arbetslösheten.

Domänstyrelsen har i nyssnämnda den 4 mars 1930 dagtecknade utlåtande anfört bland annat följande:

I motionen har berörts en av särskilt tillkallade sakkunniga verkställd utredning och avgivet betänkande angående förhållandena på Seskarö. Över detta betänkande avgav styrelsen den 23 december sistlidna år underdånigt utlåtande, som i avskrift bilägges. Styrelsens ställning till frågan om en statligt bedriven sågverksrörelse å Seskarö framgår härav och torde här icke behöva närmare utvecklas, helst som intet nytt tillkommit sedan styrelsen avgav nämnda utlåtande.

Nu ifrågasätta motionärerna, att sågverksdriften skall omedelbart upptagas å Seskarö. Härför erforderlig ledning torde möjligen kunna inom kortare tid anskaffas och erforderliga reparationer av verken också utföras inom relativt kort tid, allt beroende på huru mycket penningar det kan befinnas lämpligt att härför utgiva. Vad som emellertid nu icke kan anskaffas även vid inskränkt tillgång på penningar, åtminstone före sommaren, är sågtimmer, och med hänsyn till den i hög grad begränsade timmerfångsten innevarande vinter lär det knappast vara tänkbart att till även mycket höga priser kunna köpa sågtimmer, som instundande sommar nedflottas till den norrländska kusten.

Allt det sågtimmer, som faller vid domänverkets egna avverkningar denna vinter, är försålt, och att nu igångsätta nya avverkningar av sågtimmer för att driva sågarna på Seskarö är praktiskt taget utförbart, enär tillräcklig arbetskraft saknas för de avverkningar, som redan äro påbörjade, för att dessa må kunna avslutas i tid. Säsom en sammanfattning av ovan anförda får styrelsen uttala, att det är praktiskt taget omöjligt att tidigare än till mitten av sommaren 1931 anskaffa tillräckligt med sågtimmer för att under ett år bedriva oavbruten sågning vid ens det ena av sågverken å Seskarö.

Departementschefen har för egen del anfört bland annat följande:

Vad först angår den av länsstyrelsen och de sakkunniga behandlade frågan om *sågverksarbetarnas å Seskarö överflyttning till Kalixindustrin* genom att den Kalix träindustriaktiebolag tillhöriga, med statsmedel återupprättade rörelsen vid Karlsborg skulle utvidgas har jag visserligen i likhet med länsstyrelsen och de sakkunniga funnit, att under nuvarande förhållanden det icke låter sig göra att i angivna syfte framkalla en sådan utvidgning av nämnda rörelse. Det är emellertid icke uteslutet, att en sådan förr eller senare bör komma till stånd, och man torde i sådant fall också vinna någon möjlighet att

därstädes skaffa sysselsättning åt Seskaröarbetare, i den mån de då icke funnit lämpligt arbeta på annat håll. Den jämväl i betänkandet berörda frågan om *domänstyrelsens försäljningspolitik beträffande virke från statens skogar i övre Norrbotten* har under den senaste tiden i flera olika sammanhang varit föremål för noggrant övervägande, och det är hoppas, att en lösning därutinnan skall kunna uppnås, som är på samma gång försvarlig ur de ekonomiska synpunkter, vilka domänstyrelsen har att i sin verksamhet iakttaga, och fördelaktig för en stabilisering såvitt möjligt av de enskilda industriföretagen.

Vad härefter angår de föreslagna åtgärderna av praktisk natur beröres i betänkandet först frågan om *flyttningshjälp* och om inlösen av Seskaröarbetarnas egna hem. Då jag anser mig böra tillstyrka förslaget om att kostnaderna för Seskaröarbetares flyttning till nya arbetsplatser skola bestridas av statsmedel, vill jag understryka, att detta måste vara en i särskild grad exceptionell åtgärd, betingad av de enastående förhållandena i förevarande fall och alltså utan prejudicierande verkan. Vidare må framhållas, att de i betänkandet föreslagna villkoren för flyttningshjälps utgående strängt böra iakttagas. Därest någon utan rimlig anledning vägrar att mottaga erbjudet arbete, bör detta kunna vara anledning till att flyttningshjälp icke vidare ifrågakommer för hans del. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser i ämnet.

Den förordade *inlösen av Seskaröarbetarnas egna hem* torde likaledes vara en förutsättning för att utflyttningsverksamheten skall kunna genomföras och att arbetarna skola kunna utan tyngande ekonomisk belastning börja en ny verksamhet. Jag tillstyrker alltså i princip förslaget härom. Statens egnahemsstyrelse har i sitt yttrande anført, att hänsyn borde tagas till att ifrågasvarande fastigheter mestadels vore intecknade, och att anledning icke funnes, att staten skulle inlösa dylika inteckningar med fulla beloppet, vilket vederbörande inteckningshavare eljest icke haft möjlighet att under nuvarande förhållanden återbekomma. I anledning härav må framhållas, att en verkställd närmare undersökning utvisar, att dylika inteckningar endast i mycket begränsad omfattning förekomma. Endast fyra av de tjugu egna hem, vilka äro belägna på fri grund, besväras nämligen av penninginteckning, och sammanlagda belånade värdet av dessa inteckningar uppgår endast till något över 12,000 kronor. Två av dessa inteckningar, belånade för tillsammans 6,600 kronor, innehavas av sparbank. En inteckning å ej fullt 1,000 kronor ligger som säkerhet för egnahemslån hos Norrbottens läns hushållningssällskap och den sista inteckningen, å 4,500 kronor, är enligt uppgift belånad hos anförvanter till fastighetsägaren. I ett av fallen överstiger lånesumman med 100 kronor det värde, vartill fastigheten uppskattets vid den värdering, som ligger till grund för sakkunnigförslaget.

Ehuru det väckta spörsmålet således har mycket begränsad betydelse, bör det uppenbarligen vid inlösen iakttagas, att, i den mån sådant finnes skäligt, uppgörelse bör söka träffas med vederbörande fordringsägare om reducering av lånebeloppen.

Vid den värdering av fastigheter och bostäder, som ligger till grund för sakkunnigförslaget, har man utgått från värdet, därest sågverken varit i drift. En dylik utgångspunkt för uppskattningen synes mig i förevarande fall vara rimlig. Det är väl dock näppeligen att antaga, att inlösen kommer till stånd i alla fall, i det att det kan antagas, att en del egnahemsägare föredraga att kvarstanna på ön och där söka sin utkomst eller också erhålla sådant skogsarbete å annan ort, att de åtminstone tillsvidare för sig och sin familj kunna hava den stadigvarande bostaden förlagd till Seskarö. Då syftet med inlösen är att underlätta utflyttningen från ön, torde också rätten till inlösen böra begränsas med avseende å tiden, förslagsvis sålunda att inlösen som regel endast

skulle ifrågakomma gentemot dem, som under avvecklingstiden eller alltså före 1933 års utgång erhållit stadigvarande anställning å annan ort. Fastigheterna och egnahemmen torde tillvidare kunna ställas under förvaltning av det särskilda organ för avvecklingsarbetet, varom jag i det följande kommer att framlägga förslag. Då staten givetvis icke har något intresse av att bibehålla äganderätten till desamma, torde de böra så snart som möjligt avyttras; i den mån avyttring icke kommer till stånd under avvecklingstiden, torde sedermera få träffas avgörande rörande förvaltningen därav. Med hänsyn till ändamålet med inlösningen torde det vara skäl att, såsom i vissa av de avgivna yttrandena förordats, föreskriva, att belopp, som kommer att uppbäras av den tidigare egnahemsägaren, skall i första hand användas för bosättning och påbörjande av verksamhet å den nya boningsorten.

I detta sammanhang har uppkommit fråga om att inlösning skulle ske jämväl av fastigheter, tillhörande handlande och hantverkare, vilka vid öns avfolkning komma att förlora möjligheten att på Seskarö erhålla sitt uppehälle. De sålunda framställda anspråken torde icke kunna fränkännas visst berättigande. I fråga om dessa fastigheter föreligger emellertid för närvarande icke någon värdering eller i övrigt närmare utredning, varför jag icke nu är beredd att intaga ståndpunkt i frågan. Det torde bliva anledning återkomma därtill ett följande budgetår i sammanhang med framställning om beredande av medel för avvecklingsarbetets fortsättande.

Det centrala i de åtgöranden, som erfordras för avvecklingen av arbetslösheten på Seskarö, är tydligen åstadkommande av en *effektiv arbetsförmedling*. Såsom framgått av det föregående, hava redan särskilda åtgärder vidtagits i detta hänseende, i det att särskild arbetskraft ställts till förfogande vid länsförmedlingen i Luleå för anskaffande av arbete åt arbetslösa. Denna anordning har vitsordats vara till gagn och synes böra fortsätta. Därjämte torde det emellertid vara erforderligt, att till Seskarö utsändes en person, som kan i samarbete med länsförmedlingen och samtidigt i närmaste kontakt med Seskaröarbetarna undersöka alla möjligheter för dessas utplacering. Åt samma person torde böra uppdragas att handhava de omedelbara åtgärderna beträffande arbetarnas flyttning och statsbidragen därtill ävensom inlösningen av de egna hemmen. Denna person torde böra stå under arbetslöshetskommissionens direkta ledning och tjänstgöra såsom dess organ även vad angår yrkeskurser m. m. Detta förslag sammanhänger därmed att, såsom kommissionen och socialstyrelsen förordat, ledningen av avvecklingsarbetet syntes böra handhavas av kommissionen, som alltså bör hava att, när det gäller att med statens verk, närmast domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen, förhandla om arbetsanställningar, ombesörja dylika förhandlingar.

Rörande utsikterna för ifrågavarande arbetsförmedling är det tyvärr icke möjligt att med säkerhet uttala sig. Länsstyrelsen och de sakkunniga hava väsentligen hänvisat till förefintligt behov av ytterligare arbetskraft i skogsbruket. Emellertid må framhållas, att även om det torde få antagas vara riktigt, att skogshanteringen i Norrbotten i framtiden kommer att kräva någorlunda permanent sysselsatt arbetskraft i större utsträckning än hittills, detta sannolikt endast kommer att bliva resultatet av en långsamt skeende utveckling. Utplaceringen av arbetare för permanent sysselsättning i skogsarbete möter dessutom för närvarande bland annat den svårigheten, att erforderliga bostäder, vägförbindelser och dylikt i stor utsträckning saknas.

Vad angår förslaget om *kolonisation* av Seskaröarbetare på G. E. Broms' stiftelses områden vid Keräsjoiki har i de avgivna yttrandena anbefallts den största försiktighet, då eljest risken för misslyckande vore mycket stor. Även enligt min uppfattning läser endast i undantagsfall en dylik kolonisation kunna

anbefallas. Dock förefaller mig tillräcklig anledning icke förefinnas att utsluta jämväl denna eventualitet såsom en av utvägarna vid utrymningen av Seskarö. Å andra sidan bör det enligt min mening icke ifrågakomma att med statsmedel bidra till anskaffning av inventarier m. m. Följden skulle alltså bli, att kolonisation endast skulle kunna ifrågakomma i de fall, där en tidigare egnahemsägare är villig att lägga ned inlösningssumman på anläggningen av koloniet.

I fråga om de lämpligaste anordningarna beträffande den viktiga frågan om beredande av *yrkesutbildning* åt de yngre åldersgrupperna hava under ärendets behandling olika uppslag framkommit. I sakkunnigbetänkandet förutsättes närmast en utvidgning av de kurser, som redan förekommit på Seskarö av den typ, som plägar anordnas genom arbetslöshetskommissionen. Nämda kommission ansluter sig till detta förslag men förordar därjämte, att medel beredas för beivrande av yrkesundervisning på andra platser. Skolöverstyrelsen förordar däremot inrättande av verkliga yrkesskolekurser av det slag, som förekommit i Byske kommun i anledning av den därstädes inträffade svåra arbetslösheten.

Såsom i olika sammanhang framhållits kan utflyttningen från Seskarö endast väntas ske successivt. Det är då uppenbarligen ur olika synpunkter av stor betydelse att väntetiden begagnas till att meddela de yngre åldersgrupperna sådana kunskaper, som göra dem bättre ägnade att bereda sig utkomst i ett yrke. För min del vill jag därför förorda, att samtliga de ifrågasatta utvägarna försökas. De av arbetslöshetskommissionen anordnade kurserna hava sin huvudsakliga betydelse därigenom, att de under arbetslöshetstiden bereda nyttig sysselsättning och vana vid ordnat arbete. Arbetslöshetskommissionens förslag att med statsbidrag bereda möjlighet för beivrande av kurser å andra orter synes mig innebära en god anordning. I den mån exempelvis de unga kunna utplaceras vid folkhögskolor eller lantmannaskolor i olika trakter, visar erfarenheten, att de genom undervisningen och umgänget med kamraterna lätt assimileras i den nya omgivningen och att därigenom möjlighet uppstår för lämpligt förvärvsarbete. Vad slutligen angår de av skolöverstyrelsen förordade yrkesskolorna avse de att lämna full undervisning i vederbörande yrken. Därest undervisningen avser sådana yrken, i vilka relativt god arbetstillgång finnes, innebär denna undervisning tydligen den bästa möjligheten att på ett definitivt sätt överföra vederbörande arbetare till ny inkomstbringande sysselsättning. Erfarenheterna från yrkesskolorna i Byske hava också enligt samstämmiga vittnesbörd varit gynnsamma. På sätt därstädes skett torde även i detta fall bidrag kunna lämnas av arbetslöshetsmedel till täckande av den del av kostnaderna, för vilken landstinget eller vederbörande kommun eljes författningsenligt har att ansvara. Arbetslöshetskommissionen torde alltså bära tillsammans med landstinget eller möjligen Nedertorneå kommun överväga anordnandet av dylika kurser.

För yrkesundervisningen har i förevarande betänkande beräknats ett sammanlagt belopp av 10,000 kronor. Det är möjligt, att denna summa icke blir tillräcklig för genomförande av det utbildningsprogram, som jag i det föregående antytt. Med hänsyn till sakens betydelse torde denna omständighet dock icke få utgöra hinder för programmets genomförande, utan lärers i händelse av behov berörda belopp bära få överskridas inom vissa gränser, som torde få av Kungl. Maj:t angivas.

Redan den nu behandlade yrkesundervisningen innebär ju enligt det anförda i viss mån en anordning till *avhjälpan* av *svårigheterna under avvecklings-tiden*. Av den lämnade redogörelsen har framgått, att i förevarande betänkande därjämte framlagts flera andra alternativa förslag i sådant hänseende. Av dessa har ett, nämligen förslaget om *provisoriskt upptagande av driften vid*

Sandviks sågverk, av länsstyrelsen och de sakkunniga upptagits såsom det, vilket sist borde ifrågakomma; två av de sakkunniga hava ansett, att ett dylikt återupptagande under inga omständigheter borde ske. Även enligt min mening bör dylik åtgärd icke nu ifrågakomma. Förutom därmed förbundna principiella betänkligheter och uppkommande förlust för staten talar mot densamma, att den måste vara direkt ägnad att motverka en snabb utflyttning från Seskarö.

Vad angår de i övrigt ifrågasatta provisoriska arbetena nämligen antingen byggande av *hamn vid Karl Johans stad* i närheten av Haparanda jämte tillfartsväg och eventuellt järnvägsspår eller byggande av *järnväg mellan Morjärv och Kalix*, vill jag erinra, att Kungl. Maj:t denna dag på föredragning av chefen för kommunikationsdepartementet torde komma att föreslå riksdagen att anvisa medel för påbörjande av förstnämnda företag. Vid behandling av sagda ärende har föredragande departementschefen bland annat framhållit, att avvecklingen av arbetslösheten å Seskarö skulle genom detta företag verksamt och på ett lämpligt sätt underlättas. Därutinnan må framhållas, att arbete på detta sätt kan erhållas, icke endast som i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens yttrande anförts för ett femtiotal Seskaröarbetare vid själva hamnbyggnaden utan därjämte för ett icke oväsentligt antal sådana arbetare vid anläggandet av den i förslaget ingående tillfartsvägen till hamnen samt vid utförande i samband därmed av vissa förbättringsarbeten å kustlandsvägen. Därest ifrågavarande förslag vinner riksdagens gillande torde — under förutsättning därjämte att arbetslöshetskommissionen väsentligen i samma utsträckning som hittills anvisar reservarbeten å andra håll åt Seskaröarbetare — det icke behöva ifrågasättas att tillgripa vare sig järnvägsbyggnaden Morjärv—Kalix eller ett provisoriskt återupptagande av driften vid Sandvikssågen.

Redan i det föregående, nämligen i samband med frågan om arbetsförmedling, har jag angivit min ståndpunkt i fråga om *organisierandet av avvecklingsverksamheten*. Jag torde härvid kunna hänvisa till vad jag i berörda sammanhang anförde.

Kostnaderna för avvecklingens genomförande hava i länsstyrelsens och de sakkunnigas betänkande, på sätt den lämnade redogörelsen utvisar, uppskattats till sammanlagt 355,000 kronor att fördelas på tre år. Mot denna uppskattning har jag icke i vidare mån haft något att erinra än som framgått av vad jag anförde rörande eventuellt behov av ökade medel för yrkesutbildning. Vad angår sättet för beloppets bestridande finner jag i likhet med arbetslöshetskommissionen, att detsamma lämpligen kan utgå av det allmänna anslaget till bekämpande av arbetslösheten. Vid sådant förhållande torde närmare fixering av det för nästa budgetår erforderliga beloppet icke nu behöva göras, utan synes endast riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t böra inhämtas att av nämnda anslag bestrida utgifter för avveckling av arbetslösheten å Seskarö enligt här förordade grunder.

Till den merbelastning å ifrågavarande anslag, som kommer att vållas av nu förordade anordningar, har jag, såsom av det föregående framgått, tagit hänsyn vid beräkningen av anslagsbehovet för nästa budgetår.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition har utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen:

dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 108, inom första kammaren, av herr *G. Möller* m. fl., och den andra, nr 186, inom andra kammaren av herr *P. A. Hansson* i Stockholm, m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte för nästkommande budgetår ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag av 20 miljoner kronor att användas för utförande enligt i huvudsak i motionerna angivna grunder av produktiva offentliga arbeten;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 331, inom första kammaren av herr *G. Möller* m. fl. och den andra, nr 544, inom andra kammaren av herr *P. A. Hansson* i Stockholm, vari hemställts, *ej mindre*, att riksdagen måtte för kontantunderstöd åt arbetslösa och för understödjande av för motverkande av arbetslösheten anordnade kommunala arbeten — i båda fallen enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder — för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,000,000 kronor, *än även*, därest detta yrkande och de i de förstnämnda motionerna framställda yrkandena icke vinna riksdagens bifall, att riksdagen måtte till bekämpande av arbetslösheten, i huvudsaklig överensstämmelse med av motionärerna i sju punkter angivna grunder, för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag å 8,000,000 kronor;

dels en inom andra kammaren av herr *J. P. Dahlén* m. fl. väckt motion, nr 521, däri hemställts, *att* riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 255 måtte bevilja ett förslagsanslag å 30 miljoner kronor att användas för understödjande av kommunala och anordnande av statliga produktiva arbeten för de arbetslösa, *att* riksdagen måtte som villkor för anslaget användande föreskriva, att arbetslöshetskommissionen avskaffas samt att hjälpverksamheten för de arbetslösa organiseras så, att ledningen därav lägges direkt under socialdepartementet och under socialdepartementet sorterande organ samt att kommunerna erhålla rätt att mot avtalsenliga löner driva en självständig arbetslöshetspolitik, samt *att* riksdagen vid beviljande av ovannämnda anslag måtte fastställa sådana direktiv för hjälpverksamheten, att alla oförfällt arbetslösa skola i möjligaste mån beredas arbete vid av kommuner eller stat anordnade produktiva arbeten och att, därest i något fall arbete ej kan beredas de arbetslösa, dessa alltid beviljas tillräckligt kontant understöd;

dels en inom första kammaren av herrar *C. I. Asplund* och *D. Hansén* väckt motion, nr 339, vari hemställts, att riksdagen ville i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 255 angående anslag till bekämpande av arbetslösheten, i vad den avser särskilda åtgärder beträffande arbetslösheten å Seskarö, hos Kungl. Maj:t hemställa om upptagande genom domänverkets försorg av sågverksdrift å Seskarö med avtalsenliga löner under förutsättning, att de arbetare som anställas avstå viss procent, förslagsvis under första driftsåret 5 och under följande år 10 procent av sin avlöning till en fond, som jämte ränta skall användas till inlösen av sågverket, därest staten efter viss tid, förslagsvis fyra år, finner sig böra nedlägga statsdriften och i stället lämna garanti för en viss timmerleverans i händelse driften fortsattes av arbetarna, eventuellt jämte andra enskilda företagare; samt för sin del medgiva, att av arbetslöshetsanslag må bestridas utgifter för inköp av Sandviks sågverk å Seskarö med tillhörig mark, byggnader och inventarier ävensom för nödig modernisering för en årstillverkning av 9,000 standards, för ett beräknat sammanlagt belopp av 295,000 kronor;

dels en inom sistnämnda kammare av herr *O. Bergqvist* väckt motion, nr 340, däri yrkats, att riksdagen ville med avslag av den i Kungl. Maj:ts proposition nr 255 föreslagna avvecklingen å Seskarö bemyndiga Kungl. Maj:t att genom domänstyrelsen låta upptaga provisorisk drift vid Sandviks sågverk för beredande av arbetstillfällen åt de arbetslösa å Seskarö så långt detta kan

ske ävensom att vidtaga åtgärder för förflyttning till annat arbete av dem, som ej kunna beredas anställning vid nämnda sågverk;

dels ock en inom andra kammaren av herr *O. W. Lövgren* m. fl. väckt motion, nr 555, vari hemställdes, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 255 ville *dels* bifalla Kungl. Maj:ts proposition för att myndigheterna skola hava medel för att låta en partiell avveckling av Seskarö-historien ske enligt det i Kungl. Maj:ts proposition angivna programmet, *dels* också anvisa ett belopp av upp till 1,000,000 kronor för att därigenom ge Kungl. Maj:t möjlighet att antingen genom domänverket eller också genom bildandet av ett aktiebolag igångsätta driften vid Seskarö.

Slutligen har utskottet till behandling i detta sammanhang förehaft en inom andra kammaren av *sistnämnde motionär* m. fl. väckt motion, nr 323, vari hemställdes, att riksdagen ville besluta att för igångsättandet av arbetet på banbyggnaden Morjärv—Kalix—Karlsborg anslå 1,000,000 kronor för budgetåret 1930/1931 samt vidare i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt komplettering av de redan gjorda tekniska och ekonomiska utredningarna i den mån så är av behovet påkallat för att arbetet på bandelen skall kunna igångsättas.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina förslag, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna I: 108 och II: 186 har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat yttranden från arbetslöshetskommissionen och socialstyrelsen, vilka yttranden äro såsom bilagor fogade vid detta utlåtande (Bil. A och B).

Av den i ärendet lämnade utredningen synes utskottet ådagalagt, att åtgärder från statens sida till bekämpande av arbetslöshet alltjämt äro av behovet påkallade.

Enligt den föreliggande propositionen skulle statens hjälpverksamhet på ifrågavarande område under nästkommande budgetår utövas i samma huvudformer som hittills, dock att i propositionen ånyo framhållits angelägenheten av att de s. k. reservarbetena, som bedrivs av arbetslöshetskommissionen eller med bidrag från denna såsom s. k. statskommunala arbeten, undan för undan inskränkas genom att arbetarna i så stor utsträckning som möjligt föras över till likartade arbeten, bedrivna i den öppna arbetsmarknaden.

Olämpligheten av att under pågående utredningar om arbetslöshetens karaktär och orsaker samt medlen för dess bekämpande ävensom angående arbetslöshetsförsäkring vidtaga ändringar i de på förevarande område gällande bestämmelserna ansåg sistlidet års riksdag (skrivelsen nr 272) ligga i öppen dag, och riksdagen framhöll ock samtidigt angelägenheten av att, under det att utredningarna påginge, åtgärder, så långt möjligt vore, vidtoges i syfte att genom effektiv arbetsförmedling, i den mån så kunde ske, återföra arbetskraft till den allmänna arbetsmarknaden.

Motionsvis har nu inom riksdagen väckts förslag, avseende beträdande av nya vägar i fråga om åtgärder å berörda område, innan de många och invecklade spörsmål, som sammanhänga med frågan om de lämpligaste metoderna för mildrandet av arbetslöshetens följder, hunnit att utredas.

*Utskottets
yttrande.*

Såsom av arbetslöshetskommissionens yttrande i ärendet framgår, har kommissionen ansett det icke välbetänkt, att staten, innan dessa utredningar avslutats eller eljest tvingande skäl anförts för en ändring av nuvarande ordning, skulle kasta över ända det provisoriska system, som dock uppbyggts med ledning av gjorda erfarenheter under en mer än tioårig verksamhet, för att i stället övergå till ett alldeles nytt och fullständigt oprövat system. Denna uppfattning synes, åtminstone i viss utsträckning, icke kunna fränkännas giltighet. I enlighet härmed finner utskottet motiverat, att ett anslag till arbetslöshetens bekämpande genom arbetslöshetskommissionen jämväl denna gång beviljas enligt oförändrade grunder.

Emellertid synas skäl kunna anföras för att de ovan berörda motionerna föranleda viss utredning. Det skulle kunna tänkas, att ett reservationsanslag till vissa allmänna arbeten ställes till Kungl. Maj:ts förfogande, att tagas i anspråk i den mån påtaglig arbetslöshet, antingen generellt eller, t. ex. på grund av industriella sammanbrott, mera lokalt uppstår; ett sådant anslag skulle kunna vara av betydande värde vid arbetslöshetsfrågornas handläggning. Härigenom komme, åtminstone till viss del, de offentliga arbetena att kunna mer smidigt anpassas efter konjunkturerna, så att en större anpart av dessa arbeten igångsättes under depressionsperioder än eljest blir fallet. Utredningen borde sålunda omfatta frågan, huruvida och på vilket sätt en anordning med ett reservationsanslag till utförandet av därför lämpade arbeten borde vidtagas. Utredningen bör bedrivas skyndsammast möjligt, och resultaten därom böra föreläggas riksdagen.

Vad beträffar medelsbehovet för nästa budgetår, vill utskottet framhålla, att, även om man kan säga, att enligt senast tillgängliga siffror ställningen på arbetsmarknaden i vårt land förbättrats vid jämförelse med närmast föregående år, de allmänna konjunkturerna dock visa tecken till en begynnande avmattning, vilket synts utskottet motivera en höjning av det av Kungl. Maj:t äskade anslagsbeloppet. Utskottet vill med hänsyn härtill för sin del förordna, att anslaget bestämmes till 2,500,000 kronor. Utskottet vill därjämte erinra om de år för år ständigt stigande belopp, riksdagen anvisat till väganläggningar, vägförbättringar och vägunderhåll, vilka tillsammans med vägskattemedel enbart för nästkommande budgetår belöpa sig till över 80 miljoner kronor, samt att innevarande års riksdag i anledning av framställningar från Kungl. Maj:t till nyodling och betesförbättring å ofullständiga jordbruk samt till skogsutdikning anvisat anslag å tillhoppa 1,800,000 kronor.

Vad därefter angår frågan om åtgärder för att bringa hjälp åt befolkningen å *Seskarö* får utskottet inledningsvis erinra om det utomordentligt svåra läge, vari denna avskilda öbefolkning liksom ock den kommun, Nedertorneå kommun, som ön tillhör, oförskyllt försatts genom sågverksdriftens nedläggelse. Behovet av en särskild hjälpaktion får anses fastslaget genom riksdagens tidigare uttalanden i denna sak.

Vid övervägande av de olika former, under vilka hjälp lämpligast bör lämnas, gäller det i första hand att taga ställning till den motionsvis framförda

tanken på en fortsatt sågverksdrift å ön. I detta avseende får utskottet anföra följande.

Vid denna frågas bedömande måste beaktas de ödesdigra verkningar den totala nedläggelsen av all industri på ön skulle få ej endast för öbefolkningen, som skulle tvingas på främmande ort i konkurrens med andra arbetslösa söka en oviss utkomst, utan även för Nedertorneå kommun, vars utskylder, företrädesvis på grund av förhållandena på Seskarö, för närvarande överstiga 40 kronor per skattekrona. Möjligheterna att fortsätta sågverksdriften synas ej vara så ogynnsamma att sådana ytterlighetsåtgärder skola behöva tillgripas som de i propositionen föreslagna.

Det alternativ (alt. III), som de sakkunniga ansett böra ifrågakomma för en eventuell provisorisk drift vid Sandvik, avser en tillverkning av endast 4,000 standards och har beräknats medföra en årsförlust av omkring 90,000 kronor. En så hög årlig förlustsiffra måste tvivelsutan väcka betänkligheter och kan förklara domänstyrelsens avvisande hållning.

Enligt de sakkunnigas utredningar finnes emellertid ett annat alternativ (alt. I), som medför ett mindre ofördelaktigt ekonomiskt resultat och dessutom medgiver en större del av befolkningen stadigvarande arbete. Detta alternativ avser full drift av sågverket med en årstillverkning av 9,000 standards eller samma tillverkningssiffra som tidigare. Även detta senare större alternativ skulle visserligen enligt de sakkunnigas kalkyler medföra en förlust, som dock uppgår till ej fullt 19,000 kronor per år. Härvid har man emellertid utgått från en så hög ränta på anläggnings- och driftskapital som $6\frac{1}{2}$ procent. För det kapital, som tillhandahålles av riksgäldskontoret, betalar dock domänstyrelsen för närvarande allenast $4\frac{1}{2}$ procent. Denna ränteskillnad på 2 procent motsvarar en sänkning av ränteposten med 34,469 kronor, vilket täcker den beräknade förlusten av 18,970 kronor och därutöver lämnar en vinst å driften av 15,499 kronor, varvid full ränta därutöver erhållits å allt använt kapital. Läggas denna nettovinst, 15,500 kronor, till den beräknade årliga amorteringen, 36,000 kronor, möjliggöres en total årlig amortering av 51,500 kronor eller på fyra år tillsammans 206,000 kronor, som sålunda nedbringar den beräknade kostnaden för inköp av hela sågverksegendomen med 10 prämar jämte modernisering av sågverk och brädgård, inköp av flisverk samt 40 nya prämar, tillsammans 295,000 kronor, till 89,000 kronor.

Om arbetarna, som till statsutskottet avlämnat skriftlig, av dem personligen undertecknad förbindelse att medverka enligt det i motion I: 339 framlagda förslaget, medgiva fondering av i medeltal 7 % av dem tillkommande, avtalsenliga löner, erhålles med $4\frac{1}{2}$ % enkel ränta, beräknad från slutet av varje år, 89,000 kronor, motsvarande just den oamorterade delen av anläggningen, vilken därefter skulle kunna överlämnas till ett på grundval av arbetarnas besparingar bildat enskilt företag för eventuellt övertagande av driften.

I kalkylerna för alt. I hava de sakkunniga utgått från att sågavfallet skall användas för tillverkning av sulfatflis. Detta medför — förutom anläggning av flisverk för en kostnad av 33,000 kronor — att det för sågningen använda timret måste vara barkat. I enlighet härmed har räknats med en betalning för

råvarorna av 56 öre per cylinderkubikfot (barkat timmer fritt älvsmynningen), medan motsvarande kostnad för obarkat timmer utgör $53\frac{1}{2}$ öre. De årliga utgifterna för timrets barkning och flisens upphuggning äro så stora, att värdet av den försålda flisen endast obetydligt överstiger desamma. Användes som hittills skett avfallet i stället till kolning, torde det ekonomiska årsresultatet kunna ytterligare förbättras, så att man med nuvarande kolpriser bör kunna räkna med ett årligt nettoöverskott av cirka 40,000 kronor i stället för ovan angivna 15,500 kronor.

Arbetarnas nuvarande nödläge och skuldsättning förutsätter att de få rätt att i mån av behov till annan transportera sina insatser, exempelvis å sina fordringsägare. Härigenom kunde ett allmännare intresse även hos utomstående för driftens fortsättande genom enskilt företag förväntas framväxa, så att, om domänstyrelsen efter någon tid skulle finna det fördelaktigare att upphöra med driften för egen del, det hela kunde överlämnas till enskilt företag, grundat på de av arbetarna gjorda insatserna. Detta bleve en helt annan och bättre utgångspunkt än att *omedelbart* söka få till stånd ett enskilt företag, som måste grundas med nödlidande och skuldsatta arbetare som enda intressenter. Förelagskrediten kan i det förra fallet mycket lättare anskaffas mot säkerhet i de skuldfria anläggningarna och i ineliggande virkeslager. Ett enskilt företag, som därtill icke har några medel disponibla ens för inköp av verket och inga egna skogar, måste också räkna med hög ränta och erhåller ingen bankkredit, vare sig anskaffnings- eller driftskapital, utan att det kan presterå mångåriga virkeskontrakt till betydligt lägre pris än dagspriserna å råvaran, detta för att bilda säkerhetsmarginal för prisfall å det sågade virket.

Om man bortser från de rent tillfälliga vinster, som skulle kunna uppstå för domänstyrelsen å försäljning av oförädlad virke, då vid försäljningen konjunkturen råkar ligga högre än då det sågade virket skall säljas, en vinst, som givetvis motsvaras av en förlust, då priserna gå i motsatt riktning, så borde innehavet av detta sågverk för domänstyrelsen medföra större trygghet för att vid varje tillfälle utfå ett skäligt netto å råvaran, allt inför den faktiska monopolisering av den norrländska sågverksrörelsen, såväl i södra som i övre Norrland, som under den senaste tiden så starkt utvecklats.

Vid sin prövning av ärendet har utskottet kommit till den uppfattningen, att en fortsatt drift av Sandviks sågverk enligt nu angivna alt. I måste vara att föredraga framför propositionens förslag om en fullständig utflyttning från ön med en omfattande inlösen av egna hem m. m. I avvaktan på att sågverksdriften ånyo kan igångsättas, torde sågverket utan dröjsmål böra inköpas samt de arbetslösa få sysselsättning med framskaffande av timmer, reparations- och moderniseringsarbeten å såg och brädgård samt tillverkning av prämar m. m., vari de äro fullt kunniga. Därvid torde inbesparas ett betydande belopp, som eljest bliver erforderligt till nödhjälpsarbeten och understöd. Räknar man med att minst 150 arbetare skulle få framtida sysselsättning vid sågning och skeppning utav samtliga de 250, som nu finnas å Seskarö, så torde man därutöver kunna inbespara 213,000 kronor ($\frac{150}{250} \times 355,000$) av kostnader för i propositionen

föreslagna utflyttning m. m. Arbetslöshetsanslaget skulle alltså på detta sätt bliva mindre belastat än enligt propositionens förslag.

Sammanlagt skulle enligt de sakkunnigas beräkningar kostnaderna för inköp av Sandviks sågverk med tillhörig mark, byggnader och inventarier ävensom för nödiga kompletteringsarbeten ej behöva överstiga 300,000 kronor.

Vad till sist angår den av de sakkunniga och även motionsvis inom riksdagen ånyo framförda tanken på en järnväg Morjärv—Kalix(—Karlsborg) får utskottet erinra, att förberedande undersökningar visserligen föreligga utförda för en dylik järnväg genom Kalixbygden. Järnvägsstyrelsens numera intagna ståndpunkt är dock, att vad som tidigare talat för nämnda banas anläggning ej längre vore gällande med hänsyn i första hand till biltrafikens utveckling. Utan underskattande av banans betydelse för jordbruket och industrien i de trakter, den är avsedd att genomlöpa, anser sig utskottet ej kunna förorda, att på sätt motionsvis påyrkats anslag nu anvisas till banbyggnaden.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet alltså hemställa,

I:o) att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt motionerna I: 331 och II: 544 till bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,500,000 kronor; samt

b) i anledning av motionerna I: 108 och II: 186 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, huruvida och under vilka villkor ett reservationsanslag må böra beviljas för att efter Kungl. Maj:ts beprövande tagas i anspråk vid tillfällena av ökad arbetslöshet av mera betydande omfattning;

II:o) att motionerna I: 108, II: 186 och 521, i vad de skilja sig från utskottets hemställan här ovan, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III:o) att riksdagen må, i anledning av sagda proposition samt herr Asplunds och Hanséns, Bergqvists och Lövgrens motioner, I: 339 och 340 samt II: 555 medgiva, att Kungl. Maj:t må — under beaktande av de synpunkter utskottet ovan anført — av arbetslöshetsanslag för nästkommande budgetår bestrida utgifter för inköp av Sandviks sågverk å Seskarö med tillhörig mark, byggnader och inventarier ävensom för nödiga kompletteringsarbeten för en årstillverkning av 9,000 standards till ett sammanlagt belopp av högst 300,000 kronor.

IV:o) att herr Lövgrens m. fl. motion, II: 323, om anslag till en järnväg Morjärv—Kalix—Karlsborg icke må vinna riksdagens bifall.

Stockholm den 2 juni 1930.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, J. L. Widell, O. Bergqvist, J. Nilsson* i Malmö, *E. J. G. Rosén, K. V. Rydén, C. I. Asplund, Oscar Olsson, J. G. Walles, K. E. Andersson* i Eliantorp, *O. A. Ernfors* och *K. A. S. Nylander*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. R. Jansson* i Falun, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud, P. M. Olsson* i Blädinge, *A. A:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren, E. J. Wigforss, J. Olofsson* i Digernäs, *O. E. F. Järte* och *J. E. Andersson* i Ovanmyra;

med undantag därav att i behandlingen av frågan om arbetslösheten å Seskarö deltagit

herr *D. Hansén* i st. för herr *Rosén*,

herr *F. V. Sandwall* i st. för herr *Nilsson* i Bonap.

herr *O. Andersson* i Höör i st. för herr *Törnkvist* i Karlskrona.

Reservationer:

I:o) av herrar *Widell, Bergqvist, Andersson* i Eliantorp, *Ernfors, Nylander, Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren, Järte* och *Andersson* i Ovanmyra, vilka beträffande allmänna arbetslöshetsanslaget ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava följande lydelse:

»Av den i ärendet — — — — — att utredas.

Såsom av — — — — — oprövat system med normer, vilkas tillämpning skulle innebära en direkt brytning med den ordning, som dock visat sig ändamålsenlig. Sedan sistlidet års riksdag, såsom nämnts, uttalat sig i enahanda riktning, har utskottet ej heller kunnat finna, att några omständigheter inträffat av den art, att de böra föranleda en ändring av riksdagens då intagna ståndpunkt. Med hänsyn härtill och i betraktande av vad arbetslöshetskommissionen och socialstyrelsen i ärendet anført, har utskottet i likhet med Kungl. Maj:ts ansett, att de för nästkommande budgetår för ändamålet erforderliga medlen böra utgå efter oförändrade grunder. Utskottet får sålunda avstyrka de i detta ämne väckta motionerna.

Vad beträffar — — — — — 1,800,000 kronor»;

samt att utskottet förty bort hemställa,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herrar *Möllers* m. fl. och *Hanssons* i Stockholm m. fl. samt *Dahléus* m. fl. motioner, I: 108 och 331 samt II: 186, 521 och 544, i vad de skilja sig från Kungl. Maj:ts förslag, till bekämpande av arbetslösheten för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 2,500,000 kronor;

II:o) av herrar *Walles, Oscar Olsson, Nilsson* i Malmö, *Rydén, Asplund, Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Carlsson-Frosterud, Törnkvist* i Karlskrona och *Wigforss*, vilka, med instämmande i utskottets hemställan i övrigt, ansett, att utskottet därutöver bort föreslå, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 108 och II: 186, för anläggande av skenfria vägkorsningar mellan landsväg och järnväg, för avarbetande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens balans i fråga om vägarbeten samt för skogsarbeten av olika slag å

allmänna och enskilda skogar, anvisa ett extra reservationsanslag å 10,000,000 kronor.

III:o) av herrar *Kvarnzelius, Widell, Andersson* i Eliantorp, *Ernfors, Nylander, Olsson* i Blädinge, *Holmgren, Olofsson* i Digernäs, *Järte, Sandwall* och *Andersson* i Ovanmyra, vilka beträffande frågan om arbetslösheten å Seskarö ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava följande lydelse:

»Vad därefter angår frågan om åtgärder för att bringa hjälp åt befolkningen å *Seskarö*, får utskottet inledningsvis erinra om det svåra läge, vari denna avskilda öbefolkning liksom ock den kommun, *Nedertorneå socken*, som ön tillhör, försatts genom sågverksdriftens nedläggelse. Behovet av en särskild hjälpaktion får anses fastslaget genom riksdagens tidigare uttalanden i denna sak.

Vid överbägande av de olika former under vilka hjälp lämpligast bör lämnas, gäller det i första hand att taga ställning till den motionsvis framförda tanken på en fortsatt sågverksdrift å ön. I detta avseende får utskottet framhålla följande.

Ej endast de å *Seskarö* belägna *Granviks* och *Sandviks* sågverk utan även ett flertal andra såganläggningar på skilda platser utmed norrländska kusten hava på senaste tiden blivit utsatta för driftsnedläggelse. En pågående rationaliseringsprocess inom sågverksindustrien — nödvändiggjord bland annat av den hårda finska och ryska konkurrensen — har medfört trävaruindustriens utveckling mot en koncentration till allt större sågverk. Inom *Norrbottnens län* tenderar sålunda, enligt vad de sakkunniga påvisat, denna utveckling mot en koncentration till de två största virkesförande vattendragens utlopp, nämligen *Piteälvens mynning*, där staten redan vid *Lövholmen* innehar en hittills i statens järnvägars regi driven större sågverksanläggning, samt den ej långt från *Seskarö* belägna *Kalixälvens mynning*, där under statlig medverkan ett större modernt företag för kombinerad sågverks- och trämasseindustri nyligen igångsatts.

Att staten — i direkt motsats till denna av förhållandena framtvingade industriella utveckling och mot samtliga myndigheters avrådan — skulle lämna sin ekonomiska medverkan för ett återupptagande av den allt sedan år 1924 delvis och efter år 1928 helt nedlagda sågverksdriften å *Seskarö*, läter ej kunna anses ekonomiskt välbetänkt eller ens ur allmän hjälpsynpunkt tillrädligt. Företagets ekonomiska möjligheter att för framtiden självständigt bestå lära få betraktas som synnerligen ovissa. I detta avseende må endast pekats på de svårigheter, som från sakkunnigt håll vitsordats föreligga för att överhuvud säkerställa erforderlig tillgång på råvirke och i varje fall att — i konkurrens med vissa längre söderut belägna sågverk, som visat sig vara i stånd att erbjuda högre pris — erhålla detta virke till sådana priser, att sågverksdriften blir lönande. Från domänstyrelsen har framhållits att, med hänsyn till den långt framskridna tiden och den mycket begränsade, för övrigt redan försålda timmerfångsten senaste vinter, det är praktiskt taget omöjligt att tidigare än till mitten av sommaren 1931 anskaffa tillräckligt med sågtimmer för att under ett år bedriva oavbruten sågning vid ens det ena av sågverken å *Seskarö*.

En provisorisk igångsättning av sågverksdriften under så ogynnsamma ekonomiska förutsättningar skulle alltså med all sannolikhet allenast innebära, att Seskaröfrågan alltjämt kvarhölls i ett ovisst läge, varigenom försvåras dess avveckling utan att dock någon mera verksam hjälp komme att lämnas befolkningen. Denna utskottets uppfattning vinner stöd i socialstyrelsens i ärendet gjorda uttalanden; lokal hjälpverksamhet å en av industriell nedläggelse drabbad plats och andra åtgärder, som stimulera förhoppningarna om arbete på platsen, motverka arbetarnas flyttning till en annan arbetsmarknad, medan däremot arbetarna relativt snabbt söka sig till andra orter och arbetstillfällen, om man klart inser, att driftnedläggelsen är definitiv.

Enligt utskottets mening lär man alltså nödgas inrikta sig på hjälpåtgärder av andra slag. Till ett av huvudleden i de sakkunnigas härför uppgjorda program har riksdagen redan tagit ställning genom sitt beslut om anslag för anläggning av uthamn till Haparanda vid Karl Johans stad. Då det i övrigt gäller att avveckla den arbetslöshet, som sedan länge tryckt ön, lär man i första hand få inrikta sig på en effektivare arbetsförmedling. Av vikt är, att denna arbetar i samförstånd med domänverket; berättigade förhoppningar kunna få hysas att i de vidsträckta kronoskogarna i Norrbottens län skall — utan eftersättande av den övriga befolkningens behov av arbetstillfällen — kunna erbjudas lämpliga arbeten i betydande utsträckning ej endast vid avverkningarna utan även och främst i form av röjningar, gallringar, dikningar och andra beståndsvårdsarbeten av olika slag; önskvärdheten av en intensivare skogsvård å skogarna i Norrland, åsyftande såväl ökad avkastning som större arbetsmöjligheter, har varit föremål för uppmärksamhet av innevarande års riksdag, som begärt utredning av frågan.

Av övriga föreslagna åtgärder äro flyttningshjälpen, avsedd för bistånd åt arbetare och deras familjer vid flyttning till nya arbetsplatser, samt inlösningsen av egna hem beräknade att draga de största kostnaderna, nämligen 100,000 respektive 245,000 kronor. Även fördelade, såsom i propositionen avsetts, på tre år äro dessa belopp betydande. Med hänsyn till att fråga är om engångsutgifter för avveckling av ett svårt och egenartat arbetslöshetsproblem, som trots sin lokala karaktär dock i olika avseenden ansetts kräva en alldeles särskild uppmärksamhet, har utskottet ej velat motsätta sig dessa belopps disponerande.

Även i övriga delar synes propositionens plan för avvecklingen av arbetslösheten å Seskarö och för den förordade utflyttningen därifrån vara av beskaffenhet att böra godtagas.»

samt att utskottet förty bort hemställa,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition och med avslag å herrar Asplunds och Hanséns, Bergqvists samt Lövgrens m. fl. motioner, I: 339, 340 och II: 555, i vad de skilja sig från Kungl. Maj:ts förslag, medgiva, att av anslaget till bekämpande av arbetslösheten må bestridas utgifter för avveckling enligt i statsrådsprotokollet över socialärenden den 14 mars 1930 förordade grunder av arbetslösheten å Seskarö.

Bilaga A.

Till Riksdagens Statsutskott.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt statens arbetslöshetskommission att till statsutskottet avgiva yttrande över två inom riksdagen väckta motioner, nämligen *dels* nr 108 i första kammaren i fråga om anslag till utförande av produktiva offentliga arbeten, *dels* nr 186 i andra kammaren av enahanda innehåll, får kommissionen härmed i ämnet anföra följande.

Den i vårt land sedan 1914 bedrivna verksamheten till arbetslöshetens bekämpande har vilat på den grundförutsättningen, att hjälpens omfattning måste anpassas efter det verkliga föreliggande hjälpbehovet. Att statistiskt fastställa detta har dock varit vissa svårigheter. Någon skyldighet för de arbetslösa att anmäla förekomst av hjälpbehov har nämligen aldrig förelegat. I den mån ett sådant behov gjort sig gällande bland de arbetslösa, har emellertid detta städse förr eller senare återspeglats i kommunernas framställningar om statligt inskridande.

Kommissionen inregistrerar likväl endast antalet av dem, som hos de kommunala arbetslöshetsorganen månatligen gjort framställningar om hjälps erhållande. Detta utesluter varje direkt jämförelse mellan kommissionens siffror och de, vilka angiva arbetslöshetens omfattning i vissa främmande länder, enkannerligen i sådana, som infört arbetslöshetsförsäkring, vilken ger möjlighet till upprättandet av en noggrann arbetslöshetsstatistik, som omfattar praktiskt taget hela den i den industriella produktionen anställda arbetskraften. Vad angår våra fackföreningars arbetslöshetsstatistik måste beaktas, att denna innefattar hela omsättningsprocenten av arbetare eller med andra ord alla dem, som efter att hava slutat sin plats på ett håll inom kort erhålla plats på ett annat och därför i många fall icke kunna sägas tillhöra de i egentlig mening hjälpbehövande arbetslösa. Därjämte omsluta dessa siffror även de säsongarbetslösa, vilkas flertal icke torde vara i behov av samhällets hjälp.

Trots att det sålunda icke är möjligt att för närvarande förete en statistik, vilken uttömmande och objektivt mäter arbetslöshetens hela omfattning i vårt land, lämna likväl de sifferuppgifter, som stå till buds, en tämligen god vägledning för bedömande av rådande förhållanden på detta område, i varje fall då det gäller att fastställa utvecklingen från en tidpunkt till en annan. Och dessa uppgifter synas kommissionen giva vid handen, att man, ehuru en fortskridande förbättring ägt rum under de senare åren, tyvärr även hos oss måste åtminstone tillsvidare räkna med en mera konstant arbetslöshet, eftersom arbetslösheten — om också i och för sig ej oroande med hänsyn till industriens samlade arbetsstyrka — t. o. m. under en tid av så relativt goda konjunkturen som de, vilka varit rådande under 1928—1929, dock varit av den betydelse, att icke på långt när all ledig arbetskraft kunnat absorberas av näringslivet. En återgång till den situation på arbetsmarknaden, som rådde före 1914 och vartill man i allmänhet antagit, att utvecklingen skulle komma att leda, har dock ännu icke inträffat. Att industriens rationalisering i förening med näringslivets fortgående omgestaltning bidragit till denna situation på arbetsmarknaden, torde få anses obestridligt, och då utvecklingen i detta avseende knappast kan tänkas komma att avstanna under de närmaste åren eller avsevärt minska takten, synes man böra räkna med att verkningarna härav allt fortfarande skola giva sig till känna på arbetsmarknaden och bl. a. yttra sig

däri, att den mindre kvalificerade arbetskraften i fortsättningen tränges undan i tävlingskampen om arbetstillfällena, så att grovarbetarna, vilka redan i flera år utgjort den talrikaste gruppen bland de arbetslösa, allttjämt och måhända i större utsträckning komma att öka dessas skara. Men härjämte förtjänar också en annan synpunkt att beaktas. Den långa tid, under vilken stat och kommuner oavbrutet utövat sin hjälpverksamhet, har hos de arbetslösa frammanat anspråk på det allmännas bistånd — anspråk, som det visserligen ligger i det allmännas makt och intresse att hålla inom behöriga gränser, men vilka med den uppfattning om samhällets hjälpskyldigheter, som nu för tiden vunnit bur-skap, icke låta sig helt avvisa.

Frågan gäller fördenskull närmast, om samhällets hjälp skall lämnas efter samma grunder, som hitintills följts, eller om nya vägar skola beträdas, innan de mångahanda och invecklade spörsmål, som sammanhånga med frågan om de lämpligaste metoderna för mildrandet av arbetslöshetens följder, hunnit definitivt utredas. Arbetslöshetskommissionen kan för sin del icke finna det välbetänkt, att staten, innan dessa utredningar avslutats eller eljest tvingande skäl anförts för en ändring av nuvarande ordning, skulle kasta över ända det provisoriska system, som dock uppbyggt med ledning av gjorda erfarenheter under en mer än tioårig verksamhet, för att i stället övergå till ett alldeles nytt och fullständigt oprövat system med normer, vilkas tillämpning skulle innebära en direkt brytning med den ordning, som dock visat sig i det stora hela ändamålsenlig ur synpunkten av det allmännas intressen. Det torde ligga i sakens natur, att en hjälpverksamhet som den av kommissionen närmast ledda icke kan förlöpa alldeles friktionsfritt och utan att klagomål framställas eller brister påtalas, och kommissionen är även angelägen att framhålla detta. Men det vill förefalla kommissionen, som om motionärerna skjutit över målet i de erinringar mot nuvarande ordning, som de sammanfattat i fyra punkter. Arbetslöshetskommissionen skall därför tillåta sig att först med några ord söka bemöta dessa anmärkningar.

1. Såsom första olägenhet i gällande system påtalas det förhållandet, att detta skulle motverka effektiva arbetsprestationer, emedan varje framsteg i denna riktning omedelbart bestraffades genom justering av ackordslönerna nedåt.

Jämlikt de grunder, som av statsmakterna fastställts för lönesystemet vid de statliga reservarbetena, skola ackordsprisen avvägas på det sättet, att den för vederbörlig arbetsplats fastställda reservarbets-(nöd hjälps-)lönen, som alltid måste understiga den lokala öppna marknadens grovarbetarlön, skall kunna uppnås. Då det tillkommer kommissionen att övervaka, att dessa bestämmelser även effektivt bringas i tillämpning, har detta medfört, att ackordspriserna under stundom ändrats. Härvid är dock att märka, att dessa ändringar icke genomförts så, att »varje framsteg i denna riktning omedelbart bestraffas genom justering av ackordslönerna nedåt». Med hänsyn till önskvärdheten av att hos den enskilda arbetaren vidmakthålla intresset för utvecklandet av största möjliga arbetsintensitet, har en dylik sträng tillämpning av lönedirektiven icke förekommit. Enär den genomsnittliga ackordsförtjänsten varit utslagsgivande, hava nämligen ackorden icke sänkts, förrän denna genomsnittsförtjänst kommit att avsevärt överskrida den för arbetsplatsen stipulerade medelförtjänsten. Härav följer med nödvändighet, att goda arbetare kunnat uppnå förtjänster, som t. o. m. väsentligt överskridit medelförtjänsten för vederbörlig arbetsplats, medan å andra sidan arbetare funnits, vilkas låga förtjänster motvägt de dugligare arbetarnas högre sådana.

Den av kommissionen följda praxis i fråga om ackordsprisernas reglerande medgiver arbetarna att på basis av de satta ackordsprisen uppnå förtjänster, som stå i skäligt förhållande till arbetets förutsättningar och arbetarnas egna

ansträngningar, utan att fördenskull medföra några risker för att reservarbetena skola utöva en sådan dragningskraft på de arbetslösa, att den öppna marknaden härigenom skall behöva gå förlustig sitt behov av arbetskraft. Mot den tillämpning av direktiven, som kommissionen sökt genomföra i fråga om lönesättningen vid de statliga reservarbetena, synas några befogade invändningar icke kunna framställas. För övrigt må i detta sammanhang omnämnas, att hela problemet om lönerna vid dessa arbeten och därmed sammanhängande spörsmål kommer att erhålla en mera allsidig belysning i det yttrande, som arbetslöshetskommissionen inom kort kommer att avgiva till Kungl. Maj:t i anledning av den av landssekreteriatet begärda utredningen rörande olika förhållanden vid statliga och kommunala reservarbeten.

2. Motionärerna framhålla vidare, att gällande löneprinciper nödvändiggöra fattigvårdshjälp eller kommunala bidrag till så gott som samtliga nödhjälpsarbetsares familjer.

Frågan om förhållandet mellan arbetslöshetshjälp och fattigvårdsunderstöd har särskilt under de senare åren av kommissionen ägnats stor uppmärksamhet, och vissa undersökningar hava verkställts för att vinna klarhet i denna fråga. Kommissionen är jämväl i tillfälle att hänvisa till en nyligen företagen utredning rörande reservarbetarnas fattigvårdshjälp, vilken här närslutes som bilaga: »Klientelet vid de statliga reservarbetena under år 1929» (sid. 198—201). Det framgår av undersökningen, att fattigvården visserligen i åtskilliga fall behövt ingripa, men bidragen från detta håll hava ej kommit i fråga för något anmärkningsvärt stort antal reservarbetare, och bidragen ha i allmänhet varit så pass ringa, att de endast i obetydlig utsträckning haft karaktär av lönefyllnad. Det har mindre varit förtjänsternas knapphet än vederbörande arbetares familjeförhållanden, som i regel påkallat fattigvårdens inskridande. Då det tyvärr icke sällan inträffar, att det allmänna måste träda hjälpsamt emellan även i fråga om arbetare på den öppna marknaden, som bragts i ett ekonomiskt svårt läge, bör det ju knappast förvåna, att fattigvården nödgats i viss utsträckning träda till, när det gällt sådana arbetare, som tillförts reservarbetarklientelet direkt ur de arbetslösas led.

3. Under denna punkt göres gällande, att löneprinciperna nästan regelbundet verka så, att nödhjälpsarbetena bliva dyrbarare än liknande arbeten på vanliga villkor, och att samhället får betala onödigt mycket för de arbeten, som utföras genom arbetslöshetskommissionen, samtidigt som arbetarna få onödigt dåligt betalt för sitt arbete.

Då arbetslöshetskommissionen flera gånger haft att uttala sig i denna fråga, torde kommissionen denna gång kunna begränsa sig till följande.

För arbetslöshetens lindrande avsedda arbeten måste till större delen komma till utförande under vintertiden, då arbetslösheten är störst, och då i allmänhet kostnaderna måste bliva avsevärdare än under den blidare årstiden. En företagare på den öppna marknaden kan däremot inrikta sig på att utföra arbetet vid en tidpunkt, då detta låter sig göra för lägsta möjliga kostnader. Han kan vidare i allmänhet välja arbetskraft bland arbetarna på den ort, där arbetet skall utföras, och han tar härvid givetvis främst ut de personer, av vilkas arbetsprestationer han räknar med att kunna vinna det största utbytet. Arbetslöshetskommissionen däremot äger icke att träffa något sådant val i fråga om arbetskraften, enär de lokala organ, som hava att verkställa själva arbetshänvisningen, måste såsom kvalificerad för reservarbete godkänna praktiskt taget envar frisk och arbetsförmög person, som anmält sig som hjälpsökande, även om hans arbetsförmåga och arbetsvilja skulle ha gjort honom föga eftersökt på den öppna marknaden. Och så snart läget på arbetsmarknaden ljusnat, har kommissionen sin uppgift likmätigt haft att vidtaga åtgärder för arbetsstyrkans reducering, även om detta kommit att medföra olägenheter med

hänsyn till pågående arbetens lämpliga bedrivande, medan företagaren på den öppna marknaden icke behövt vidkännas likartade svårigheter. Att dessa från hela verksamheten oskiljaktiga förhållanden i många fall inverkat menligt på arbetskostnaderna ligger i öppen dag. Men arbetena fördyras ytterligare därunder, att staten nödgas ikläda sig kostnader för transport av de arbetslösa till de ofta på betydande avstånd från resp. hemkommuner belägna arbetsplatserna, en art av utgifter, som oftast besparas den öppna arbetsmarknadens företagare. Slutligen tillkommer en utgiftspost för reservarbetena, som helt saknas vid arbeten på den öppna marknaden, nämligen de s. k. ortstilläggen. En försörjningspliktig person, vilken erhållit anställning vid ett reservarbete, som bedrivs på en billigare ort än den, varest han är bosatt, kan efter hemortskommunens prövning av det större eller mindre hjälpbehovet tillerkännas ett s. k. ortstillägg. Detta utgår för varje effektiv 8-timmarsarbetsdag med ett belopp, som högst uppgår till skillnaden mellan den fastställda reservarbetslönen i hemorten och den fastställda reservarbetslönen å arbetsplatsen. Till belysande av innebörden härav må i detta sammanhang endast erinras därom, att, om en familjeförsörjare från Stockholm hänvisas till ett reservarbete å annan ort med en fastställd reservarbetslön av exempelvis 3:45 kr., han enligt gällande bestämmelser berättigas att pr effektiv arbetsdag åtnjuta ett ortstillägg å 2:65 kr. Motsvarande ortstillägg till en arbetslös person från en medelstor stad blir c:a 1:50 kr. Fastställandet av denna regel har beaktats utav hela hjälpverksamhetens natur och nödvändigheten av att möjliggöra arbetskraftens rörlighet. Funnes icke en sådan regel, skulle det exempelvis bliva praktiskt taget omöjligt att kunna sända en arbetslös familjeförsörjare i Stockholm utanför stadens gränser, vilket i sin tur komme att leda till nödvändiggörandet av en mer eller mindre omfattande och i och för sig icke önskvärd kontant understödsverksamhet. Visserligen betalas dessa ortstillägg numera huvudsakligen av vederbörande kommun, men då beloppen förskottteras av kommissionen, komma dessa att för varje särskilt arbete inräknas i dettas totala kostnader.

Uppenbart är, att hela den här omnämnda extra kostnadsbelastningen av reservarbetena skulle helt bortfalla, därest statsmakterna beslöto att avskaffa dessa arbeten och i stället bestämde, att de arbetslösa skulle få hänvisas till arbeten, betalade med den öppna marknaden löner. Men innan kommissionen ingår härpå och konsekvenserna av en nyorientering på detta område i enlighet med motionärernas förslag, torde böra framhållas några synpunkter i fråga om de under punkt 4 i motionen berörda spörsmålen.

4. Det framhålles här, att en nödhjälpsarbetare lätt får en stämpel av mindervärdig arbetare, vilket försvårar hans återgång till den fria arbetsmarknaden, då han anses hava blivit van vid en arbetstakt, som gör honom mindre lämpad för den öppna arbetsmarknaden.

En dylik uppfattning lär lyckligtvis icke vara mera allmänt utbredd och torde egentligen blott ha kommit till uttryck i vissa tidningsorgan. I varje fall har kommissionen själv endast undantagsvis ifrån de arbetslösa emottagit några yttranden av sådan innebörd. Missnöjet med anställningen vid de statliga reservarbetena har icke bottnat i angivna förhållanden utan mestadels berott på otillfredsställdhet med lönevillkoren och i vissa fall bostadsförhållandena. Särskilt på sistone har för övrigt från arbetsledningen på ett flertal platser rapporterats, att arbetarna lägga i dagen en arbetsvilja, som synes innebära, att anställningen under alla förhållanden icke hos dem framkallat någon känsla av att de utföra ett arbete, som stämplar dem själva såsom mindervärdiga.

Såsom ett aktuellt belägg för uppfattningen i denna fråga även hos allmänheten torde få anföras följande utdrag ur en skrivelse till kommissionen

den 12 mars d. å. från en person, representerande huvudintressenterna i ett mossodlingsföretag i Småland, i vilket 30 arbetslösa äro sysselsatta: »— — — — — Arbetet går framåt med en sådan fart, att det väckt berättigat uppseende i hela trakten, och arbetarnas uppförande är mönstergillt.»

Icke heller har sig kommissionen bekant, att den omständigheten, att en person varit anställd i reservarbete, skulle i och för sig försvåra hans erhållande av arbete på den öppna marknaden. Den ständigt fortgående avgången av arbetare från arbetsplatserna till följd av erhållen anställning i den öppna marknaden (1,184 st. eller 14.2 % av samtliga under hela år 1929 i statliga reservarbeten anställda) talar icke för att så skulle vara förhållandet. Den meningen stärkes ytterligare av bl. a. den kännedom kommissionen äger därom, att en mycket betydande procent av dem, som sluta »på egen begäran», utgöras av arbetare, som erhållit arbete eller avrest för att bevaka väntade arbetsmöjligheter i hemorten.

* * *

Kommissionen övergår härefter till att anföra några synpunkter på frågan om de skäl, som kunna tala mot eller till förmån för ett bifall till motionens huvudsyfte, nämligen arbetslöshetens effektiva nedbringande genom ett slopande av det för närvarande praktiserade reserv-(nödhjälps-)arbetssystemet och dettas ersättande med produktiva statsarbeten, bedrivna såsom arbeten i fria marknaden i fråga om löne- och arbetsvillkor, och vartill för nästa budgetår skulle anvisas 20 milj. kronor eller ungefär fem gånger så stort belopp, som det arbetslöshetskommissionen ansett erforderligt i sin finansplan för hjälpverksamheten under motsvarande tid (3,937,000 kr. exklusive medelsreserv å 1.5 milj. kr., avsedd som rörelsekapital). Enligt kommissionens förmenande kunna vägande erinringar framställas mot grundprinciperna i detta förslag, samtidigt som det ur praktiska synpunkter måste anses behäftat med vissa brister.

Det har aldrig från arbetslöshetskommissionens sida hävdats, att det system, som för närvarande tillämpas inom hjälpverksamheten, skulle leda till att arbetslösheten »avskaffades». Men kommissionen har vid ett par tidigare tillfällen ansett sig kunna konstatera, att den förda arbetslöshetspolitiken enligt de faktiska förhållandenas eget vittnesbörd bidragit till en snabbare återhämtning på arbetsmarknaden i vårt land än i flertalet länder, vars arbetslöshetspolitik följt andra linjer. Det synes också arbetslöshetskommissionen alltjämt vara av fundamental betydelse, att varje åtgärd eller omläggning, som ifrågasättes på detta område, i första hand bedömes ur synpunkten av dess sannolika verkningar med hänsyn till arbetsmarknaden, d. v. s. det måste noga beaktas, om åtgärderna äro ägnade att öka eller minska den arbetslöshet, som är för handen.

För närvarande utgöras de flesta arbetslösa av personer, som i huvudsak gå arbetslediga under korta perioder, särskilt under den kallare årstiden. Hjälpåtgärderna hava anpassats därefter, vilket bl. a. inneburit, att bedrivandet av statliga reservarbeten i avsevärdare omfattning begränsats till tiden oktober—maj. Igångsättande av de i motionen föreslagna arbetena på en mångfald platser i landet — vilket ju måste bliva fallet, om det för ändamålet avsedda 20 milj. kronorsanslaget redan under nästa budgetår skall tagas i anspråk — måste däremot leda till arbetenas utförande under nästan hela året och företrädesvis under den varmare årstiden (då arbetslösheten är minst omfattande) samt med sammanlagt långt större antal personer, än som hittills befunnits vara i behov av hjälp, vare sig dessa omhändertagits i statliga eller statskommunala arbetsföretag eller beretts hjälp medelst åtgärder, vidtagna av kommunerna själva med eller utan statsbidrag. Om arbetena därjämte skola

utföras efter den öppna marknadens villkor, måste ju även rekryteringen av arbetskraft följa den fria marknadens lagar, varav följer, att även icke-arbetslösa torde komma att söka sig dit. På grund av det naturliga samband, som förefinnes mellan arbetslön och arbetsmarknad, skulle otvivelaktigt också igångsättandet av dylika arbeten verka därhän, att arbetsdugligt folk med lägre betalning än vid statsarbetena rycktes från annan produktiv sysselsättning till dessa med skattemedel utförda arbeten. Visserligen kan antagas, att detta sekundärt komme att i någon mån gagna de arbetslösa, men staten skulle alldeles säkert genom sina åtgöranden skapa en konstlad konjunktur för grovarbetare, vilken i sin tur komme att verka förhöjande på arbetslönen på andra arbetsområden. Följden härav skulle givetvis bliva kännbar framför allt för jord- och skogsbruket och särskilt inom de delar av landet, där de ifrågavarande statsliga arbetena påginge. Ingenting utesluter sålunda sannolikheten för en sådan tillspetsning av situationen, att jordbruket på en ort med omfattande statsarbeten för arbetslösa till den öppna marknadens löner — normerade efter lönerna vid vägarbeten och liknande arbetsföretag — komme att tillskyndas direkta förluster på grund av omöjligheten att kunna i konkurrensen med statsföretaget erhålla nödig arbetskraft.

Men även om det vore möjligt att förhindra konkurrens från den öppna marknadens arbetare vid dessa arbetsföretag, skulle likväl betydande svårigheter göra sig gällande i fråga om möjligheterna för de arbetslösa att draga nytta av dessa arbetstillfällen. Arbetslösheten är ju för närvarande väsentligen en tunga för städerna och de större industrisamhällena på landsbygden. En stor del av de planerade arbetena äro emellertid avsedda att utföras på orter, som i allmänhet äro belägna på rätt avsevärda avstånd från nuvarande arbetslöshetscentra. Det kan då antagas, att de landsbygdens arbetare, vilka hittills kunnat nödortfigt draga sig fram på små förtjänster och tillfälliga arbeten, komma att företrädesvis uppsöka de nya hjälparbetena, under det att däremot de redan förut arbetslösa i de större städerna endast med svårighet kunde eller ville tillgodogöra sig dessa arbetstillfällen, såvida icke föranstaltningar ordnades med rese- eller flyttningsbidrag, speciella anordningar för uttagning o. s. v. De mest behövande bland de arbetslösa familjeförsörjarna skulle vidare antingen i ringa utsträckning eller också icke alls kunna draga fördel av de nya arbetena, alldenstund frånvaron av vad som för närvarande utgår i form av ortstillägg självfallet helt bortfaller, när den öppna arbetsmarknadens arbetsvillkor skola tillämpas. Uteslutet är sålunda icke, att, om familjeförsörjare från mera avlägset belägna städer över huvud taget komme att erhålla sysselsättning vid arbetena i fråga, deras hemmavarande familjemedlemmar måste i måhända ännu större utsträckning än vad som varit fallet under det nuvarande systemet understödjas av fattigvården. Kommissionen kan sålunda icke draga någon annan slutsats, än att en planläggning av statsarbeten för arbetslösa efter de linjer, som uppdragits i motionen, skulle medföra, att storstädernas betungande arbetslöshetsproblem komme att skärpas och i varje fall kvarstå såsom huvudsakligen olöst, under det att de skogs- och jordbruksidkande orternas i allmänhet lindrigare kännningar av arbetslösheten bleve lättade men på ett sätt, som i åtskilliga fall kunde tänkas förrycka arbetsmarknaden på dessa orter. Ett frånträdande av principen om lägre lön vid arbeten, anordnade för att lindra arbetslösheten, torde sålunda i sina konsekvenser leda till ett ökande av arbetslösheten och i sista hand bliva till ohägn för näringslivet och de arbetslösa själva.

Understundom har försports missnöje med förhållandena vid de statliga reservarbetena, men ha dessa klagomål i långt större utsträckning härrört från tidningar, vilka försetts med material från arbetsovilliga element, än från arbetsplatserna, varest arbetarna i stort sett funnit sig ganska väl till rätta med

sin ställning. Om de nuvarande reservarbetena avskaffades, skulle förvisso därmed en anledning till många klagomål försvinna, men fråga är, om icke ett ännu högljuddare missnöje skulle uppstå över det såsom en orättvisa förnumna förhållandet, att endast en begränsad del av de arbetslösa kunnat beredas utkomst vid den nya formen av statliga hjälparbeten. Mycket talar för att de sålunda ej placerade skulle — jämte de förut omnämnda familjeförsörjarna — bliva tillräckligt många för att i varje fall under den kallare årstiden nödvändiggöra anordnandet av reservarbeten efter ungefär hittills praktiserade grunder.

Enligt motionärerna skulle ledningen av de nya arbetena bliva organisatoriskt avsevärt förenklad i jämförelse med nuvarande ordning, och motionärerna synas vidare förutsätta, att vissa ordinarie ämbetsverk skulle utföra en del arbeten i egen regi. Med stöd av den erfarenhet, kommissionen förvärvat sig under mångårigt handhavande av dylika slags uppgifter, anser sig kommissionen likväl böra giva uttryck åt den meningen, att varje försök till rationell reglering av sådana åtgärder för arbetslöshetens bekämpande, till vilka staten lämnar ekonomisk verksam, är dömt att misslyckas, därest icke för ändamålet finnes ett speciellt, med auktoritativa befogenheter utrustat centralt organ, åt vilket även inrymts uppgiften att under noggrant beaktande av arbetsmarknadens utveckling avpassa hjälpåtgärderna efter de växlande förhållandenas krav. I vart fall lärer det vara ofrånkomligt, att ett sådant organ tillerkänns större uppgifter och befogenheter, än motionärerna tänkt sig. Att i verksamheten koppla in de olika ämbetsverk, vilka här kunna komma i fråga, torde vara mindre lämpligt, enär de föreslagna arbetena böra bedrivas efter enhetliga normer, vilket knappast kan framgångsrikt realiseras, därest ledningen skall i det väsentligaste ligga hos resp. ämbetsverk och det sammanhållande centrala organet endast betros med de begränsade och tämligen osjälvständiga uppgifter, som förslaget räknat med.

Arbetslöshetskommissionen skall härefter i största korthet andraga några synpunkter på motionärernas förslag till arbeten.

Mot de föreslagna arbetenas lämplighet för sysselsättande av arbetslösa är med här nedan angivna modifikationer i och för sig intet att erinra. Flera slag av dem hava för övrigt med framgång kommit till användning redan under det nuvarande systemet.

Vad först beträffar *byggandet av skenfria korsningar mellan allmän väg och järnväg* synas dessa arbeten väl lämpa sig för det avsedda ändamålet och även ur den synpunkten vara av värde, att de kunna i viss utsträckning komma arbetslösa även i en hel del större samhällen tillgodo. Av samtliga ifrågasatta företag torde för övrigt dessa mest av alla svara mot ett på många orter förefintligt, trängande behov och därtill, på grund av att de erfordra kvalificerad arbetskraft, särskilt vara ägnade att utföras såsom arbeten på den öppna marknaden, ehuru det väl kan sättas i fråga, om de äro att hänföra till kategorien »produktiva arbeten» i egentlig mening.

Även om det beträffande *andra vägarbeten* visserligen äger sin riktighet, att en stor balans av dylika finnes att avarbeta, bör dock ihågkommas, att anslagen till vårt lands vägväsende under de senare åren våldsamt stegrats och att en ytterligare forcering av byggnadstakten sväriligen låter sig göra med hänsyn till vägdistriktens självfallet begränsade förmåga att utan ökad skuldsättning kunna ikläda sig de på vägdistriktet fallande, men dessa arbeten förenade kostnader av olika slag.

Den erfarenhet, arbetslöshetskommissionen förskaffat sig om *väg- och dikningsarbeten å skogsmarker* för oskolad arbetskraft, talar till förmån för motionärernas förslag härutinnan, framför allt om arbetena få utföras under sommarhalvåret. Kommissionen vill dock ej underlåta att framhålla, att många

svårigheter hittills uppstått vid bedrivandet av detta slags arbeten under den kallare årstiden och att myrdikningar i Norrland måste anses såsom praktiskt taget outförbara under *vintertiden*. Det kan därför antagas, att dessa senare slag av arbeten i varje fall ej komma att lända de arbetslösa till större gagn.

Det återstår slutligen att med några ord beröra den ekonomiska sidan av motionärernas förslag.

Arbetslöshetskommissionen har ansett det falla utanför dess uppgift att till mera ingående prövning upptaga spørsmålet, om och i vilken utsträckning det må vara försvarligt att undandraga det ekonomiska livet kapital för att möjliggöra dettas användande till ändamål, som blott endels äro att betrakta som rent produktiva och på ett sätt, som kan antagas endels verka till förfång för vissa grenar av näringslivet. Men kommissionen har icke velat underlåta att fästa uppmärksamheten på själva sakförhållandet, liksom också att uttala sina betänkligheter mot att skattemedel — och därtill i så betydande omfattning samt på föreslaget sätt — användas till försök att nedbringa arbetslösheten, vars effektiva minskande endast torde stå att ernå genom skapandet av ökade betingelser för näringslivet att kunna i allt större utsträckning uppsuga den lediga arbetskraften. Ett understrykande av denna synpunkt synes kommissionen så mycket mer berättigat, som det här icke gärna blott kan bliva fråga om ett engångsanslag utan gäller åtgärder på lång sikt med utsikter till årliga anslag, vilkas storlek det för närvarande icke är möjligt att överblicka, särskilt om en lågkonjunktur skulle komma att sätta in på allvar.

Under hänvisning till i det föregående utvecklade synpunkter finner sig arbetslöshetskommissionen sålunda böra avstyrka bifall till motionerna.

I detta ärendes behandling hava, förutom undertecknad, Cederborg, ordförande, deltagit ledamöterna Valsinger och Ekblom samt experten Paus.

Stockholm den 29 mars 1930.

På Arbetslöshetskommissionens vägnar:

ALLAN CEDERBORG.

G. H. Nordström.

Bilaga B.

Stockholm den 30 april 1930.

Till Riksdagens Statsutskott.

Genom beslut den 28 februari 1930 har Kungl. Maj:t, på därom av statsutskottet gjord anhållan, anbefallt socialstyrelsen att avgiva och till utskottet överlämna yttrande över två inom riksdagen väckta motioner, nämligen dels nr 108 i första kammaren i fråga om anslag till utförande av produktiva offentliga arbeten och dels nr 186 i andra kammaren i samma ämne. Till fullgörande av uppdraget får socialstyrelsen anföra följande.

De förslag, som framföras i remitterade motionerna, innebära i flera hänseenden ett frångående av de grundläggande principerna för den sedan världskrigets utbrott bedrivna statliga verksamheten till lindrande av arbetslöshet genom anordnande av s. k. reservarbeten. Under ett decennium har detta spörsmål stått i främsta ledet bland de stora aktuella och sociala frågorna. Mera än de flesta av dessa har det varit och är allt fortfarande föremål för synnerligen ingående överväganden. Styrelsen anser sig icke nu kunna på ett mera uttömmande sätt belysa ett så vittutseende spörsmål utan begränsar sig till vissa grundläggande huvudfrågor.

I motionerna sammanfattas i fyra punkter kritiska erinringar mot vissa olägenheter, varmed reservarbetena enligt motionärernas mening skulle vara behäftade. Då dessa erinringar till stor del avse verksamhetens praktiska bedrivande, får socialstyrelsen för sin del endast i största korthet beröra dem.

I *första punkten* göres gällande, att enligt nuvarande system fliten skulle så att säga bestraffas genom reducering av ackordspriserna.

Beträffande lönesättningen vid ackordsarbete må till en början ej förglömmas, att den enligt sakens natur städse är förknippad med praktiska svårigheter, vare sig det gäller reservarbete eller arbete i öppna marknaden. Vid rena felbedömningar eller vid ändrade yttre förhållanden äro justeringar av ackordssatser — uppåt såväl som nedåt — i vissa fall ofrånkomliga. Så till exempel bör som bekant ackordspriset per kubikenhet vid jordschaktning enligt sakens natur rimligen höjas ganska avsevärt vid inträdande tjälning, för att sedan åter böra sänkas, när tjälen ger vika. Att av ändrade förhållanden betingade justeringar, sådana som de senare, skulle, såsom ofta sker, kunna tagas till intäkt för påståendet om bestraffning av fliten torde vara oriktigt. Vad angår rena felbedömningar, vilka enligt sakens natur icke kunna vara utslutna, tror sig styrelsen veta, att därav betingade justeringar nedåt undvikas under ackordets bestånd, detta just med tanke på att åtgärder i sådan riktning skulle få skenet av ett bestraffande av ådagalagd flit.

Vad angår det i *andra punkten* framförda påståendet, att lönesättningen vid reservarbeten nödvändiggör fattigvårdshjälp eller kommunala bidrag åt så gott som samtliga (gifta) reservarbetares familjer, är styrelsen ej i tillfälle att statistiskt belysa, huruvida och i vad mån detta påstående är sakligt grundat. Under hänvisning till vad nedan anføres om grundsatserna för lönesättningen vid reservarbeten får styrelsen här inskränka sig till att erinra, att de s. k. ortstilläggen, som innebära ett av humanitära skäl betingat klart avsteg från löneprinciperna, just åsyfta att bereda familjeförsörjarna möjlighet att försörja sig och sin familj med de inkomster, som härflöta ur anställning vid reservarbete.

Enligt *tredje punkten* skulle reservarbeten — på grund av principerna för lönesättningen — ställa sig dyrare än liknande arbeten i öppna marknaden. Styrelsen är ej heller i denna punkt i tillfälle bedöma, huruvida reservarbeten verkligen ställa sig lika dyra eller till och med dyrare än arbeten i öppna marknaden. I den mån så kan vara fallet, lär det emellertid svårigen kunna tillskrivas den omständigheten, att arbetslönen sättes lägre vid reservarbete än vid arbete i öppna arbetsmarknaden. Så till exempel kan ju schaktning av en viss kvantitet ej ställa sig dyrare, därför att ackordspriset per kubikenhet sättes lägre.

Däremot bör ihågkommas, att vid reservarbeten tillkomma vissa helt och hållet socialt betingade, fördyrande moment, som ej äga motsvarighet vid arbeten i öppna marknaden. Främst lär härvid komma i betraktande, dels att reservarbeten merendels måste bedrivas under den tid av året, då de klimatiska förhållandena äro mindre gynnsamma, och dels att arbetsföretagen måste bedrivas intermittent och med ständigt växlande, ofta mindre vana arbetsstyrkor. Härtill komma stora kostnader för de arbetslösa resor. Dessa fördyrande moment bero emellertid på reservarbetets syfte, nämligen att erbjuda konjunktur- och säsongutjämnande arbetstillfällen under tider, då den öppna arbetsmarknaden visar vikande tendens. Det blir därför i själva verket just de fördyrande moment, vilka hålla företagsamheten på den öppna marknaden tillbaka, som indirekt — genom den arbetslöshet, som därav föranledes — giva anledning till igångsättandet av reservarbeten.

Vad slutligen angår den i *fjärde punkten* framförda erinringen kan ju ett arbetes karaktär av reservarbete i och för sig ej i minsta mån anses vara diskvalificerande för den därmed sysselsatta arbetskraften. Om denna verkligen erhåller någon stämpel av mindervärdighet, måste detta enligt styrelsens mening bero på obefogade och otillbörliga generaliseringar av omdömen om de sämre element, som kunna finnas bland hjälpklientelet.

Styrelsen övergår nu till den positiva delen av motionen, nämligen förslaget om anvisande, till motverkande av arbetslösheten, av ett förslagsanslag av 20 miljoner kronor för utförande i öppna marknaden av skenfria korsningar mellan landsvägar och järnvägar. Till en början må erinras, att en annan motion väckts inom riksdagen under innevarande år, över vilken styrelsen likaledes haft att — till jordbruksutskottet — avgiva och den 20 mars 1930 avgivit yttrande, nämligen motion nr 38 i andra kammaren angående utförande av vissa produktiva arbeten.

Nämnda motion överensstämmer till sitt principiella syfte och till sin innebörd med de båda här behandlade, allenast med den skillnaden, att det arbetsobjekt, som utpekats, i förra fallet äro förbättringar å våra norrlandsskogar och i senare fallet åstadkommande av skenfria korsningar mellan järnvägar och landsvägar.

Socialstyrelsen vill här ingalunda bestrida, att sådana skenfria korsningar i sig själva te sig högeligen önskvärda ur trafiksäkerhetssynpunkt, likaväl som att norrlandsskogarnas vidmakthållande och förkovran också är ett allmänt önskemål av första ordningen. Ej heller må förnekas, att frågor om igångsättandet av sådana allmänna arbeten i öppna marknaden i viss grad lämpligen låta sig bedöma och väl också faktiskt bedömas ur synvinkeln av arbetsmarknadens läge.

Den fråga, som det här gäller att undersöka, torde närmast vara den, huruvida man genom igångsättandet av allmänna arbeten i öppna marknaden kan beräkna att nå det syfte, som med reservarbetena avses. Dessa arbetens benämning ger ett adekvat uttryck åt den kanske mest väsentliga sidan av deras allmänna karaktär, nämligen att på arbetsmarknaden erbjuda ett konjunktur- och säsongutjämnande tillskott av arbetstillfällen, så att hela den samman-

lagda arbetstillgången blir någorlunda konstant i förhållande till arbetskraftens behov av sysselsättning. Man åsyftar sålunda att ernå ett verkligt tillskott, ett reellt plus till den öppna marknadens arbetstillfällen.

Det göres understundom gällande, att något verkligt tillskott av arbetstillfällen icke erhålles ens genom reservarbeten som bedrivs enligt nu gällande principer. Det kapital, som disponeras för ändamålet, skulle nämligen, anser man, i allt fall på andra vägar söka sig investeringar, som skulle bereda arbetstillfällen. Huruvida detta gäller i fråga om förfoganden av allmänna medel i den relativt begränsade omfattning, som för närvarande äger rum, må lämnas öppet, men tanken torde vara principiellt riktig och förtjäna hållas i minnet.

Vare härmed hur som helst, så står dock alltid kvar, att man genom anordnande av reservarbeten temporärt kan bereda ett tillskott av arbetstillfällen.

I vårt nordliga land torde klimatiska förhållanden städse ofrånkomligen föranleda en sådan åtstramning av arbetstillfällena under den kallare årstiden, att den då på den öppna arbetsmarknaden sysselsatta arbetsstyrkan blir mindre än under den varmare årstiden. Vidare har man ju hittills ej lyckats bemästra konjunkturers växlingar inom näringslivet och därav föranledda växlingar i arbetstillgången. Härtill kommer, att den ständigt fortgående rationaliseringen inom näringslivet även och kanske särskilt under goda konjunkturer frigör arbetskraft. Den omflyttning, som måste äga rum för att denna frigjorda arbetskraft skall kunna uppsugas inom andra näringsgrenar, torde sällan ske alldeles spontant och utan friktioner. Dylik temporär arbetslöshet behöver emellertid visst icke utgöra ett näringslivets sjukdomssymtom utan kan vara ett motsatt tecken. Det kan ifrågasättas, huruvida icke den arbetslöshet, som rådde under det nästlidna, relativt sett mycket gynnsamma året, till stor del berodde på rationalisering och därav framkallad omflyttning. I allt fall läser man vara nödsakad att instämma i motionärerens uppfattning, att näringslivet under nu överskådlig framtid aldrig, ej ens under goda konjunkturer, skall förmå att bereda all tillgänglig arbetskraft kontinuerlig sysselsättning och att man sålunda städse har att räkna med en böljelikt stigande och avtagande arbetslöshet.

Om reservarbetena åsyfta att mildra och så långt möjligt är neutralisera de sociala olägenheterna av denna böljegång, så följer därav, att insättandet av dessa särskilda arbetstillfällen ej bör få inverka menligt på arbetstillfällena i öppna marknaden. Dessa utgöra ju så att säga basen och reservarbetena en efter denna avpassad påbyggnad. Härav följa vissa direkta konsekvenser.

Då det sålunda till en början ligger i sakens natur, att arbetskraften i det stora hela vänder sig åt det håll, där den bästa och mest tryggade utkomsten erbjuder sig, har man velat sätta arbetslönen vid reservarbeten lägre än den lägsta i öppna marknaden, detta just i syfte att den öppna marknaden städse skall förmå erbjuda arbetskraften större ekonomisk dragning än reservarbetena.

En andra konsekvens är, att man vid valet av arbetsobjekt för reservarbeten bör undvika sådana arbeten, som kunna förväntas bli utförda på öppna marknaden inom nära framtid. I allt fall bör man dock självfallet eftersträva nyttiga eller kulturellt önskvärda arbeten.

Då tillgång på arbete i öppna marknaden bör vara avgörande för reservarbetenas omfattning, har man att välja sådana arbeten, vilka — allt efter den öppna arbetsmarknadens växlingar — kunna igångsättas snabbt och utan alltför stor omgång och som tillika utan alltför stor olägenhet ur arbetets egen synpunkt kunna tvärt avbrytas. Med hänsyn till den framträdande ställning, som säsongväxlingarna intaga bland orsakerna till arbetslöshet, ligger det i sakens natur, att man företrädesvis har att söka få fram arbeten, som rimligen

låta sig utföra vintertid. Det är just i detta hänseende, som man möter de ojämförligt största svårigheterna att finna lämpliga objekt för arbeten av verklig reservnatur.

Enär syftet med reservarbeten väsentligen är av social natur, nämligen att bereda den lediga arbetskraften tillfälle att genom arbete skaffa sig utkomst, böra väljas sådana arbetsobjekt, där den lön, som utgår till den sysselsatta arbetskraften, utgör största möjliga anpart av totalkostnaderna.

Då det ju gäller att bereda arbete åt den arbetskraft, som frigöres på öppna marknaden, är den arbetskraft, som skall sysselsättas med reservarbeten, därav given. Man har sålunda ej att välja arbetskraften ur synpunkten av dess lämplighet för arbetet utan har att välja arbetsobjekten efter deras lämplighet för arbetskraften. Man nödgas begränsa sig till sådana arbeten, vilka varje fysiskt frisk och stark person kan utföra utan att behöva besitta någon viss yrkeskicklighet. Arbetet bör med andra ord väsentligen utgöras av grovarbete.

En grundprincip för reservarbetena är, som nämnt, att lönen vid desamma skall understiga den öppna marknads. Men på samma gång strävar man, i enlighet med hela verksamhetens sociala syfte, att bereda den arbetslöse möjlighet att försörja sig och sin familj. Med hänsyn till de stora olikheterna i arbetslöner och levnadskostnader i olika landsdelar — genomgående råder här en betydande spänning mellan stad och land samt även inom olika yrken såväl i stad som på landsbygd — ha stora eftergifter måst göras i grundprincipen. Främst komma härvid i betraktande de s. k. ortstilläggen. Sådant tillägg utgår av allmänna medel till reservarbetarens familj, där, såsom ofta är fallet, den fastställda lönen är högre i den arbetslöses hemort än på den plats, där reservarbetet är beläget. Tillägget motsvarar skillnaden mellan dessa båda belopp. Och då vidare reservarbeten av olika skäl ofta måste förläggas långt från hemorten, betalar det allmänna kostnaden för den arbetslöses resor till och — i allmänhet — från reservarbetet. Bostad och vissa andra förmåner beredas också reservarbetarna.

Men erfarenheten visar, att även med bortseende från dessa särskilda förmåner — sådana som ortstillägg, fria resor och bostad — lönen i reservarbete, trots att den teoretiskt är lägre än öppna marknads, utövar dragningskraft på redan sysselsatt arbetskraft, särskilt naturligen på den, som förefinnes i reservarbetets närhet. För att hithörande arbetstillfällen skola komma de arbetslösa till godo, använder man sig därför av hänvisningsförfarande under medverkan av kommunala hjälporgan. Detta hänvisningsförfarande ingår såsom ett väsentligt led i det nuvarande systemet.

Granskar man närmare de grundsatser, som sålunda tillämpas i fråga om reservarbeten, finner man, att de icke närmast förestavats av statsfinansiella hänsynstaganden — dessa må i sig själva väga aldrig så tungt — utan av dessa arbetens eget syfte och deras därav betingade natur.

Motionärernas förslag innebära avsteg från så gott som alla dessa grundsatser. Det må därför undersökas, huru det förordade systemet kunde förväntas verka.

Såsom grundtanken i detta läser få anses principen, att arbetena skulle utföras i öppna marknaden mot den för sådana arbeten gängse lönen. Därav läser följa, att tillträdet till arbetena skulle lämnas fritt för alla, som så önskade.

Så vitt man kan finna, skulle dessa arbeten sålunda utöva dragning på all arbetskraft, vilken nu arbetar mot lägre lön än väg- och vattenbyggnadsarbetare. Särskilt under vintern skulle tilloppet av ortsbefolkningen bliva betydande. Utan allt tvivel skulle platserna vid sådana arbeten, anordnade till en beräknad sammanlagd kostnad av 20 miljoner kronor, kunna fyllas av befolkningen i de trakter, där arbetena anordnades.

Arbetet finge i så måtto icke karaktären av ett *tillskott* till den öppna ar-

betsplatsens arbetstillfällen utan av ett *utbyte* av arbetsobjekt på denna marknad. Ett sådant utbyte skulle te sig önskvärt för nästan all arbetskraft, som sysselsättes mot lägre lön än väg- och vattenbyggnadsarbetares, och arbetena skulle alltså medföra en sannolikt väldig ansvällning av ifrågavarande arbetargrupp.

Det saknas icke praktiska belägg för riktigheten av dessa i sig själva sannolika förmodanden. Det har iakttagits, att landskommuner, som förut icke rapporterat arbetslöshet, börjat rapportera en ganska betydande sådan, när något reservarbetsföretag igångsatts inom kommunen eller i dess närhet. Arbetena hava sålunda övat dragningskraft, trots den relativt låga lönen i förhållande till de för väg- och vattenbyggnadsarbetena gällande lönesatserna och trots den broms, som hänvisningsförfarandet utgör. Ett annat exempel erbjuda våra vägarbeten i öppna marknaden. De kapital, som från det allmännas sida numera investeras i vägföretag, äro ansevärdiga och överstiga mångdubbelt de belopp, som före världskriget utgingo för ändamålet. Ökningen representerar i allt fall ett vida större belopp än det av motionärerna förordade anslaget. Detta har emellertid synbarligen allenast bidragit att öka väg- och vattenbyggnadsarbetarnas antal, utan att, såvitt styrelsen förmodar, nyrekryteringerna hållit sig begränsad inom de arbetslösa led.

Denna ökade grupp av arbetstagare är, lika med flertalet andra grupper av arbetstagare, underkastad arbetsmarknadens växlingar och undgår visst icke arbetslöshet. Att märka är nämligen, att vägarbeten i mycket hög grad påverkas av vinterkylan. Att sådana arbeten kunnat komma till utförande såsom reservarbeten beror på ett omsorgsfullt urval av vissa speciella, härför lämpliga arbetsobjekt — bergssprängningar, djupschaktningar med mera — där kyla och tjalning ej spela avgörande roll.

Det kan ju ej bestridas, att arbetskraften inom landet för närvarande i betydande utsträckning faktiskt finner arbete och utkomst under vintern även inom arbetsområden, vilka som starkast påverkas av klimatet, t. ex. jordbruket. När nu sådana vinterarbeten, som överhuvud taget kunna ifrågakomma att utföras under det allmännas medverkan, endast erbjuda sig i begränsad omfattning, måste det ur social synpunkt anses vara en åtgärd av tvivelaktigt värde att — i allmänt säsongutjämnande syfte — draga arbetskraft från dessa så att säga ordinarie arbeten i öppna marknaden till de i begränsad omfattning tillgängliga vägbyggnadsarbetena. Effekten härav skulle i själva verket, så långt ifrån att vara säsongutjämnande, skärpa säsongväxlingarna i samma mån som de nu i öppna marknaden existerande vinterarbetena ratades.

Enligt motionärernas förslag skulle arbetena i fråga utföras mot öppna marknadens löner och anslaget för ändamålet hava förslagsanslags karaktär, d. v. s. medel skulle ställas till förfogande intill dess behovet av arbete vore mättat. Lönen på öppna marknaden lär emellertid ej vara något en gång för alla givet utan vara resultatet av tillgången på kapital och arbetskraft. Om nu tillgången på kapital gjordes obegränsad, kunde ej undgås, att löneläget inom hithörande fack påverkades av detta. Vid sådant förhållande skulle också kretsen av arbetstagare, som komme att lockas av lönen — d. v. s. alla de, som arbetade mot lägre lön på öppna marknaden i övrigt — vidgas i motsvarande grad. Om man åter på något sätt sökte fixera lönen genom allmänna regler, hade man emellertid att börja med övergivit grundsatsen att tillämpa den öppna marknadens löner. Vidare ligger ju i sakens natur, att hithörande arbeten i allo skulle få samma karaktär som övriga väg- och vattenbyggnadsarbeten i öppna marknaden. Den stora kår, som här redan är sysselsatt, skulle helt naturligt kvarstå. Dessa arbetargrupper skulle väl för sin del näppeligen godtaga en från sedvanliga grunder avvikande princip för lönesättningen.

Styrelsen har, såsom nämnts, ingalunda velat bestrida, att de i motionen an-

givna arbetena till åstadkommande av skenfria korsningar mellan järnvägar och landsvägar likaväl som arbeten till vårt skogsbestånds vård och förkovran i sig själva kunna vara önskvärda och lämpliga. I den mån vårt ekonomiska läge medger en utvidgad verksamhet från det allmännas sida på dessa områden och icke andra arbetsuppgifter av mera trängande natur böra få företräde att komma till utförande, är en sådan utvidgning självfallet högeligen önskvärd ur arbetsmarknadssynpunkt. Så till exempel har de senare årens — av förhållandena påkallade och medgivna — betydande ansvällning av våra vägarbeten och de därmed sammanhängande ökade möjligheterna till arbete och utkomst på detta område varit särdeles välkomna ur sådan synpunkt.

Vad man genom det ovan anförda avsett att söka påvisa är, att den uppfattningen knappast kan vara riktig, att man genom en tillfällig ansvällning av det allmännas företagsamhet i öppna marknaden skulle kunna finna ett bote-medel mot nu rådande svårigheter på arbetsmarknaden. I en övergående svår krissituation vore åtgärder i sådan riktning måhända försvarliga och skulle, i den mån arbetstillfällena komme de arbetslösa till godo, innebära en lindring för stunden. Men vi befinna oss för närvarande ej i ett krisläge.

Där fråga är om nya lönande arbetstillfällen visar vidare arbetsmarknaden stor elasticitet. Men sedan den väl anpassat sig efter de ändrade, bättre förhållandena, röner den en i högsta grad kännbar påverkan av en sammandragning. Man tänke härvid allenast på de svårigheter, som skulle uppstå, om vi ställdes inför situationen att i fråga om våra vägarbeten nödgas återgå till den ringa omfattning, som dessa ägde ännu vid tiden närmast före världskriget.

Om man alltså väl gått in för det föreslagna systemet, finge man synbarligen utan återvändo fortsätta därmed, detta därtill i oavlatligt stigande omfattning, i samma mån som arbetskraften av ovan angivna skäl strömmade till. Och man skapade därmed nya arbetarstyrkor, vilka, som ovan nämnts, på grund av klimatiska förhållandens inverkan på arbeten av ifrågasvarande art icke ginge fria från säsongväxlingarnas menliga följder.

Hela vårt jordbruk slutligen skulle komma att arbeta under trycket av den konkurrens om arbetskraften, som dylika arbetsföretag och lönesättningen vid dessa utövade. Ingen lär visserligen bestrida önskvärdheten av att arbetskraften inom vårt jordbruk ernär en högre ekonomisk standard, men det torde kunna starkt ifrågasättas, om jordbruksnäringen vore mäktig att uthärda en konkurrens av sådant slag.

Enligt motionsförslaget skall statens arbetslöshetskommission avskaffas, arbetena bedrivs i de olika statliga ämbetsverkens egen regi samt ett nytt statsorgan tillskapas för vissa rådgivande och administrativa uppgifter, närmast betingade av arbetsmarknadshänsyn. Att arbetena skulle utföras i ämbetsverkens egen regi är en konsekvens av förslaget i övrigt, och därav följer även, att arbetslöshetskommissionens nuvarande befattning med arbetsföretagens bedrivande finge avvecklas, om motionärernas förslag i övrigt vunno beaktande. I motsatt fall åter synes anledning icke föreligga att ifrågasätta en sådan avveckling. Vad angår kommissionens övriga sociala uppgifter, vilka icke hänföra sig till arbetenas bedrivande, vore det enligt styrelsens mening mindre välbetänkt att, även vid genomförande i huvudsak av motionärernas förslag, förlägga dessa uppgifter till en ny institution och att avskaffa den befintliga kommissionen. Man avsåg sig på så sätt all där samlad expertis och vinnun praktisk erfarenhet i dessa svårlösta och ömtaliga men socialt och ekonomiskt viktiga uppgifter, vilket uppenbarligen icke kunde vara annat än till men för saken.

NILS BERGSTEN.

Kurt Bergström.